

NŐSZEMÉLY

F E M I N I S T A L A P

VI. évfolyam 1996/1.

Ára: 98 Ft

- kényszeres
evők

- párizsi
pillanat-
képek

- a nők
és a
művészet

- keserű
cappucino

Camille Claudel – Rodin mellől az örületbe

cikkünk a 22. oldalon

TARTALOM

	Elekes Irén Borbála: Csacskaságok	3
	Hirek, akció	4
INTERJÚ	Büky Dorottyaival Farkas Lilla beszélget	6
INFORMÁCIÓ	Gönczöl Katalin a nőpanaszosokról	7
PÁRIZS	Acsády Judit: A francia nő	8
USA	Clark Ági: Kinek fontos?	10
TANULMÁNY	Varró Szilvia: Kényszeres evők	11
DOKUMENTUM	ENSZ – Nyilatkozat a nők elleni erőszakról	14
RIPORT	Bozzi Vera – Gyűrű Anna: Köztéri közöny	16
ESSZÉ	Melita Gabrič: A nők és a művészet	18
CAMILLE CLAUDEL	Elekes Irén Borbála: A jelkép	22
KOKTÉL	Schimmel – Elvira – Ínség és közmunka	24
TÁRCA	Slavenka Drakulič: Keserű capuccino	25
FÉRFITÉR	Vélemények a feminizmusról	26
FEMINISTA ARCHÍVUM	Elekes Irén Borbála összeállítása	28
POSTAFIÓK	Levelek	30
	Világima	31

A lapunkban közölt karikatúrák az angol Jackie Fleming munkái

NŐSZEMÉLY

A Feminista Hálózat lapja

Szerkesztők:

Acsády Judit,
Bozzi Vera
Bullain Nilda
Elekes Irén Borbála

A szerkesztőség címe azonos
a Feminista Hálózat címével: (1399 Bp., Pf. 701/1092)
ISSN 1219-1981

Gondozta: Gutenberg Unokái
Lapunk a Pro Helvetia
Svájci Kulturális Alapítvány támogatásával készült

HOL KAPHATÓ A NŐSZEMÉLY

Balázs Béla Stúdió (V., Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.)
Cirko-Gejzír (VIII., Lőrinc pap tér 3.)
Pont Könyvesbolt (V., Mérleg u. 6.)
Örökmozgó (VII., Erzsébet krt. 39.)
Hunnia Kávézó (VII., Erzsébet krt. 26.)
Szindbád Mozi (XIII., Szt. István krt. 16.)
Odeon Kft. (XIII., Hollán Ede u. 7.)
Katalizátor Iroda (VII., Krúdy Gy. u. 4.)
Írók Bolja (VI., Andrássy út 45.)
Gondolat Könyvesbolt (Váci utca)
Tam-Tam Klub (XIII., Csanády utca)
Gondolkodó Könyvesbolt (Kádár u.)

Csacskaságok

Azt gondolhatná a gyanútlan halandó, hogy a feminista témák legszakavatottabb közvetítői a női újságírók. Valahogy olyan logikusnak tűnik. Nyilván megtanulták szakmájuk arany szabályait, tudják, hogyan kell egy fogalmat pontosan meghatározni, egy jelenséget körbejárni, tanulmányozni a külföldi és a hazai szakirodalmat annak érdekében, hogy a lehető legkorrektebb tájékoztatást nyújthassák.

Ezért nehéz magyarázatot találni arra, hogy a feminizmus körüli félreértések terjesztéséhez miért járulnak hozzá még ők is. Az írott és az elektronikus sajtóban egyaránt – mint az egykori színművek „kiszólásai” – szellemesnek szánt megjegyzések orientálják a nagyközönséget arról, mit higgyenek a „vérmes feministákról”. Bámulatos, mikor egy jól szituált nő a háztartás örömeiről duruzsol. Lefordítva ez annyit jelent: „maradjatok csak otthon, addig én majd karriert csinállok”. Az se rossz, amikor kikandikál a sorok közül az üzenet, hogy „fiúk, azért én veletek vagyok”.

A téma megközelítésének felszínességéből az a sejtésünk támadhat, hogy a tájékozódás a legelemibb szinten sem történt meg. Így aztán reménytelennek tűnik, hogy valaha is kiderül a magyar olvasó/hallgató/néző számára, mi történik az öt kontinensen a feminizmussal foglalkozó kutatók, aktivisták körében, és hogyan fogadja mindezt az ottani közvélemény.

Az értelmiségi, véleményformáló nők által sugallt torz kép a feminizmusról fakadhat akár abból is, hogy szerintük a jelen helyzet konzerválásra érdemes. Játszmákkal, trükkökkel, a kedveskedve emlegetett híres „női rafinériákkal” is el lehet lavírozni. A manipulációk a karrierépítésben és a párkapcsolatban nem számítanak etikátlan tettnek, sőt, levelezési rovatok sokasága szállítja az újabb és újabb tippeket.

Csacska kis csíny a könyörtelen versengés a partnerért, még a tablettá „elfelejtése” is bocsánatos bűnnek számít.

Kell-e ezt bolygatni, hatalmi struktúrák után kutatni, elnyomást tetten érni? Van-e értelme annak, hogy újból végiggondoljuk a történelmet, keresve benne a nők szerepét? Kinek van szüksége arra, hogy feminista olvasatban elemezzünk régen „kipipált” irodalmi műveket? Érdekel-e valakit, hogy Rousseau-nak, a legismertebb nevelési intelmek szerzőjének mind a tíz gyermeke árvaházban nőtt fel, bár ő jó egészségben élt, kastélyokban forgolódott? Fontos-e tudnunk arról,

hogy „egynapi járóföldre” tőlünk a német püspöki kar egy tagja évek óta a „nők helyzetével foglalkozó” referensként tevékenykedik, s megírta az *Offenzíva a patriarchalizmus ellen – egy emberibb világért* című könyvét?

Ha csak egy szomorú kézlegyintéssel válaszolnánk ezekre a kérdésekre, az sem változtatna azon, hogy a nagyvilágban folytatódik az évtizedekkel korábban elkezdődött másfajta gondolkodás az emberről, és mi itt akár milyen jól elviccelődünk rajta, valószínűtlen, hogy végleg elakadjon Hegyeshalomnál.

Elekes Irén Borbála

HÍREK

AMERIKAI JELENTÉS MAGYAR NŐKRŐL

Az Egyesült Államok külügyminisztériuma idén is emberi jog jelentést tett közzé. A magyarországi nők helyzetével foglalkozó rész megállapítja, hogy gyakori a házastársakkal szemben alkalmazott erőszak, s bár a nők ellen nem tapasztalható nyílt megkülönböztetés, arányuk az üzleti és a kormányzati élet felsőbb szintjein meglehetősen alacsony.

KELET-TURKESZTÁN

KÍNA

TÜNTETÉS TIBETÉRT

A Tibetet Segítő Társaság március 10-én tüntetést szervezett a Kínai Népköztársaság budapesti nagykövetségének épülete előtt. Ugyanezen a napon több száz európai városházán és középületen jelent meg a tibeti zászló, számos országban

tartottak demonstrációt a tibeti nép szabadságáért. A központi rendezvény színhelye Brüsszel volt, de a belga belügyminiszter – sokak szerint kínai nyomásra – nem engedélyezte a tibeti zászló kitűzését. Demszky Gábor főpolgármester személyes meggyőződése ellenére elfogadta a Külügyminisztérium ajánlását, így a budapesti városházán sem lengett tibeti lobogó. Demszky belátta, hogy nem folytathat önálló külpolitikát, kárpoltlásul saját otthonának erkélyén helyezte el a sokszínű zászlót. Amúgy a magyar tüntetők petícióját a kínai nagykövetség szokásához híven – nem volt hajlandó átvenni.

cézé

TÖMEGKÖZLEKEDÉSI KAMPÁNY

A Levegő Munkacsoport tömegközlekedési kampányát több civil szervezet, közöttük a NaNE Egyesület, a Feminista Hálózat és a Zöld Nők segítették. Az aláírásgyűjtési akció elsősorban a főváros tömegközlekedése színvonalának javítása érdekében, a további járatritkítások és megszüntetések ellen irányult.

A szervezők szerint a tömegközlekedés meglévő rendszerén csak akkor szabad változtatni, ha az nem jár a színvonal csökkenésével. A változtatások előkészítésébe be kell vonni a

lakosság és a civil szervezetek képviselőit is. Közös tarifarendszert kell kialakítani a MÁV, a Volán és a BKV bevonásával egységes közlekedési szövetség formájában, hogy az említett vállalatok Budapest területén közlekedő járatain ugyanazzal a jeggyel lehessen utazni. (A Magyar Nemzet információi szerint a fővárosi önkormányzat felgyorsította a tarifaszövetség előkészítő munkálatait, remélhető, hogy azt 1998-tól bevezetik – a szerk.).

Előnyt kell biztosítani a tömegközlekedési eszközöknek védett buszsávok, zárt villamospályák és a tömegközlekedési járműveknek elsőbbséget adó jelzőlámpák létrehozásával. A mintegy 20 ezer aláírást tartalmazó követelés csomagot a Levegő Munkacsoport a fővárosi közgyűléshez juttatta el, kérve, hogy döntéseik előtt vegyék figyelembe a civil szervezetek lakosság által is támogatott követeléseit.

Halász Judit – (Zöld Nők, Levegő Munkacsoport)

Fotó: Somlai Eta

Lengyelország, Krakkó, február 21-e, feminista tüntetés. A nők igazságot akarnak, nem könyörületet – olvasható az egyik transzparenson, egy másikon pedig az, hogy nincs türelem az erőszak számára. A sajtó érdeklődése mindenesetre mutatta, hogy a jelek szerint Lengyelországban erősödik a nőmozgalom.

Fotó: Somlai Eta

KULTURÁLIS NŐKÖZPONT

Egyebek mellett könyvtár, antikvárium, olvasószoba, lapszerkesztőség, kávézó és pódium kap helyet abban a VIII. kerületi pinchehelyiségben, ahol a tervek szerint az ország, sőt a térség első kulturális nőközpontja létesül majd. A kezdeményezés Takács Carolától származik, akinek – úgy tűnik – a józsefvárosi önkormányzat támogatását is sikerült elnyernie.

NŐSZÖVETSÉGI KONFERENCIA AZ ERŐSZAKRÓL

A szexuális erőszak, mint szociális probléma címmel rendezett konferenciát február közepén – osztrák szellemi és anyagi támogatással – a Magyar Nők Szövetsége. A külföldi előadók elmondásából kiderült, hogy Ausztria és Magyarország bizonyos tekintetben nagyon is hasonlít egymásra.

Elhangzott, hogy az osztrák társadalom véleménye a nemi erőszakkal kapcsolatban arra a történelmileg kialakult gondolkodásmódra utal, amely szerint a bűncselekmény vétkét a nő viseli, a tettest pedig fölmentik. Ma is érvényes előítélet, hogy a nők provokálják az erőszakot; egyetlen nőt sem lehet akarata ellenére megerőszakolni; a nők titokban szeretnék, ha megerőszakolnák őket; a nemi erőszak ösztönös bűncselekmény; a tettes idegen. Az érintett nő számára azonban a testen keresztül elszenvedett erőszak a legbensőbb évre is mélyen hat.

A szexuális erőszakra szerzett élmény – mondta Gabriele Mörth szociológus – az élet elemi biztonságérzetének elvesztését jelenti.

-or

JÓTÉKONY NŐNAP

Nők a nőkért együtt – ezúttal nem az erőszak ellen, hanem a csepeli anyaotthonért. A NaNE Egyesület ugyanis a budapesti Blue Box moziban tartott nőnap rendezvényének teljes bevételét a csepeli intézmény javára ajánlotta fel.

A meghívóban ígérteknek megfelelően volt filmvetítés, tombola, élő zene, étel és ital, móka és kacagás.

CIVIL MEGGYŐZÉS UTÁN JÖHET A POLITIKUS

Beszélgetés Büky Dorottyaival, az SZDSZ képviselőjével

A magyarországi közvélekedést ismerve nem kis bátorságra vall, hogy valaki a nők munkahelyi zaklatásának tilalmáról terjesszen be módosító indítványt a parlamentben. Márpedig tudjuk, hogy 1992-ben ez történt. Azóta évek teltek el, de a kérdés mit sem veszített aktualitásából.

– Az ötletet – mondja Büky Dorottya SZDSZ-es képviselő, a javaslat egyik betervezője – az a HVG-ben megjelent cikk adta, amely az osztrák törvényhozás hasonló lépéséről tudósított. Matyi Gyula képviselőtársammal úgy gondoltuk, eljött az alkalom, hogy „teszteljük” a parlamentet, úgy is, mint a magyar társadalom leképeződését, vajon mutat-e fogadókészséget a probléma iránt. Meg kell mondanom, számomra elkésztető eredményre zárult a kísérlet. Az SZDSZ-ben nem mondták ugyan, hogy ne csináljuk, ám a lelkesedés sem volt valami nagy. A bizottsági ülésen komikusnak és irracionálisnak minősítették a javaslatot, érdemben nem is tárgyaltak róla. Nem kaptuk meg a szükséges egyharmados támogatást sem, így a javaslat nem került a Tiszelt Ház elé. A szociális bizottság csatlakozó indítványát, amely a férfiakra is kiterjesztette volna a védelmet, lezavarták.

Ma úgy látom, hogy az akció nem volt eléggé átgondolt. Azóta szerzett tapasztalataim is bizonyítják, hogy csak kellő társadalmi

támogatottsággal rendelkező kérdéseket szabad a parlament elé vinni. Hiszen az átlagos képviselő reakciója sokszor megegyezik az átlagos állampolgár reakciójával. Másrészt, a politikus dolga az, hogy sikerre vigyen olyan ügyeket a parlamentben, amelyek igazáról civil aktivisták – jelen esetben nőszervezetek, feministák, emberi jogi gondolkodók – a nyilvánosságot felhasználva már meggyőzték a közvéleményt. Nem áll tehát szándékomban újra benyújtani hasonló javaslatot, mert bár a támogatottsága nőtt és sokan már nemcsak extrémistaként kezelik, sikerét nem látom biztosítottak.

– Hasonló a helyzet a nőket érintő más kérdések, például a családon belüli erőszak esetében is?

– Ez attól függ, hogy a társadalom hol húzza meg a határt. A fizikai erőszakot a mai magyar társadalom súlyos problémának érzi, ide tartozik a nők elleni és a családon belüli erőszak is. Ezzel szemben a szexuális zaklatást összetett történelmi, kulturális okokból a nők nem mindig érzik sérelmesnek. Ha egy nőt megütnek, áldozatnak érzi magát, ha viszont „csak” beszólnak neki vagy tapogatták, ez nem mindig van így. Saját maga ellenére senki sem segíthetünk. Egy társadalmi mozgalom azonban mindenképpen javíthatna a helyzeten. Az aktivisták megszólalhatnak tévé- és rádióműsorokban, konferenciákon, nyilvános fórumokon. Beszélne a kérdésről, s ezen aztán elgondolkoznának az emberek. Tulajdonképpen az 1992-es javaslat is így nyert értelmet, azóta beszédtema a szexuális zaklatás.

– A Munka Törvénykönyve nem tiltja a szexuális zaklatást, de tiltja a nemi jellegű diszkriminációt. Mégis nap mint nap kerülnek nők hátrányos helyzetbe a munkahelyükön. Mit tehet ennek megakadályozására a politika, a törvényhozás?

– Bizonyos kérdéseket – ismétlem – előre látható sikertelenségük miatt nem szabad a törvényhozók elé vinni, ha nem akarjuk az ügyet lejártni. Nem ésszerű megoldás a nőkérdést kiemelni az emberi jogok tágabb köréből, hiszen ma Magyarországon nemcsak a nőkkal szemben nyilvánul meg diszkrimináció. Fontos probléma a gyerekek, az idősek és a betegek elleni hátrányos megkülönböztetés is. A nőkérdést egyébként más országokban kétszáz éves vita organikus eredményeként, valamint az elmúlt évtizedek nőmozgalmi tevékenységének köszönhetően tisztázták. Nálunk

mindez még nem történt meg. Mit tegyen a politikus ebben a helyzetben? Támogassa az emberi jogok ügyét, vagy állítson fel prioritást a maga számára? Speciális témaként én a nőkérdést választottam, de érzékelem, hogy a szociális gondok minden más területet is fontossá tesznek.

– *Hogyan kell biztosítani a nők emberi jogait? Átfogó diszkriminációs szabályozással, vagy a már meglévő törvényekbe – például a szociális törvénybe – beültetett garanciákkal?*
– Is-is. Minden lehetséges eszközt meg kell ragadni, márpedig minden törvényes eszköz célravezető, amely mögött elég szavazat áll. Jelenleg két fő csapásirányt látok. 1995 decemberében – a szocialista Kristyánné Aknai Erzsébet kezdeményezésére – megalakult a parlament emberi jogi bizottságának hatpárti női albizottsága. Ilyen ügyben először sikerült átlépni a pártpolitikai határokat. Jelentőssé válhat az összefogás, hiszen tíz képviselő tíz parlamenti voksot jelent, amely gyarapodhat a „szimpatizánsok” szavazataival. A másik lehetőséget az Európai Unióhoz való csatlakozásban látom. Bár erről főként úgy esik szó, mint gazdasági és jogi problémáról, az európai integráció érezhetően több szerencsés „melléktermék” is magával hoz. Magyarország egy sor nemzetközi egyezményt ratifikált, ezeket hol betartja, hol nem. A csatlakozás legalább tíz évig tartó folyamata megtanítja a politikának, hogy az egyezményeket be kell tartani. Emellett a politikusok rákényszerülnek, hogy számos kérdésben, így a nőkérdésben is állást foglaljanak. Ma a többségük nem rendelkezik megfelelő információkkal a feminizmus és a nőkérdés retorikájáról, történetiségéről. Tanulniuk, tájékozódniuk kell tehát.

– *A csatlakozás női szempontból akár családással is járhat.*

– Az oly sokat ostorozott szociális rendszer még mindig nagy segítséget jelent a magyar nők számára. A nyolcórás foglalkoztatottság nálunk magasabb, mint sok nyugat-európai országban. Még mindig vannak óvodák... Más kérdés természetesen, hogy a gazdasági terheket ismerve mit éreznek a magyar nők.

– *Beszélgetésünk során mint politikusot kérdeztem, pedig ön nemcsak az SZDSZ parlamenti frakciójának, hanem a Magyarországi Női Alapítvány kuratóriumának is a tagja. Pártpolitikusként végzett munkája hogyan fér meg a civil szervezetben belüli tevékenységével?*

– A politikus ilyen értelemben azonos bármely más szakma képviselőjével, akinek természetesen alapvető emberi joga, hogy ingyenesen egy civil szervezetben tevékenykedjen.

Farkas Lilla

SOK A NŐPANASZOS, DE NINCS NŐI PANASZ

Nem készült még el a statisztika a panaszosok nem megoszlásáról az ombudsmani hivatalban, de Gönczöl Katalin, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa úgy látja, hogy a jogorvoslatot kérők többsége nő. Talán azzal magyarázható ez – mondja –, hogy a hivatalhoz elsősorban ötven év felettek fordulnak, márpedig az idősebb korosztályokban a nők jelenléte lényegesen nagyobb. Köztudott – emlékeztet az „ombudsnő” –, hogy a nők tovább élnek, mint a férfiak.

Még mielőtt más indoklást keresnénk a női kérelmezők magas számára, Gönczöl gyorsan leszögezi, hogy női mivoltukkal kapcsolatosan a magyar nők alig panaszkodnak. A hivatalhoz ez év elejéig mintegy 3 300 bejelentés érkezett, ám ezek egyike sem foglalkozott házasságon belüli erőszakkal, férfiak részéről megnyilvánuló munkahelyi diszkriminációval vagy hasonló, speciálisan nőket érintő jogsérelemmel. A családon belüli fizikai erőszak ellen a hivatal amúgy sem lenne képes fellépni, mert ez büntetőjogi kérdés, s mint ilyen, kívül esik az ombudsman hatáskörén. A különféle válás utáni, például a gyermekelhelyezéssel összefüggő problémákkal ugyan Gönczöl Katalin is találkozott, de állítja, hogy az ilyesfajta ügyekben a sértett nemi hovatartozása nem bír jelentőséggel. A panaszosok megoszlása is hozzávetőlegesen egyforma. Az egyetlen levelet, amely a női egyenjogúság témakörébe sorolható, egy diplomás nő írta, aki sérelmezte, hogy mint nő hátrányos bánásmódban részesül a munkahelyén. Az illető azonban nem volt hajlandó felfedni a kilétét, nem kezdeményezett eljárást, így a hivatal nem tudta kivizsgálni az ügyét.

Mindenesetre Gönczöl szükségesnek tartja megállapítani, hogy nem feltétlenül ott a legtöbb a sérelem, ahol a legtöbb a panasz. Annak ellenére tehát, hogy a családon belüli erőszak tárgyában még nem érkezett bejelentés, a jelenség nyilvánvalóan létezik. Ilyen esetekben a legfontosabb, hogy létbiztonságot teremtsenek annak, aki az erőszak hatása alatt áll. Gönczöl Katalin ezért – mint mondja – minden elképzelhető fórumon szorgalmazza, hogy hozzanak létre átmeneti szállásokat, menhelyeket az üldözött családtagoknak. Mert ez a legfontosabb. Biztosítani a lehetőséget, hogy valaki elmenekülhessen otthonról.

Az ombudsnő reményei szerint a magyar társadalom majdan eléggé érett lesz ahhoz, hogy megoldást találjon a nemi megkülönböztetésből fakadó panaszokra. Aztán hozzáteszi, hogy a nőket legalább annyi jogos kifogás éri, mint a férfiakat. Ezt már nem az állampolgári jogok biztosaként gyűjtött tényekre, hanem a saját életéből merített tapasztalatokra hivatkozva mondja. A munkahelyi kapcsolatokat a nők is képe-

fotó: Arnold Éva

sek a végsőkig megkeseríteni, legfeljebb a férfiakétól eltérő, rafináltabb és kevésbé látványos módszereket alkalmaznak. Ne feledjük – figyelmeztet Gönczöl Katalin –, hogy a verbális erőszak igen megalázó, s olykor a fizikai agressziónál is jobban rombolja a személyiséget.

Gönczöl a házasságról is hasonlóképpen vélekedik, mondván, a házasság intézményéből adódik, hogy mindkét fél egyformán kiszolgáltatott a másiknak. Egyformán? Ha ez így van, vajon miért a nők kezdeményezik a magyarországi válások kétharmadát? Az ombudsnő úgy gondolja, nem mindig az „áldozat” kezdeményez, hanem az, aki eltökéltebben keresi a kiutat egy rossz kapcsolatból. Külföldi kutatások azt bizonyítják, hogy a nők a férfiaknál sokkal határozottabban igénylik a jogilag tiszta, egyértelmű helyzeteket, s ennek érdekében tenni is hajlandók. Mindez független attól, hogy a házasságban melyik fél játszott zsarnoki szerepet. A válási statisztikából ezért – Gönczöl Katalin szerint – nehéz a valóságnak megfelelő következtetéseket levonni.

– neg –

A francia nő

(Párizsi pillanatképek)

„A nő nem létezik, csak a férfivilág konvencióiban.”

Lacan

A francia nő „jól öregszik” mondják a szakértő magyar férfiak Párizsban.

Tény, hogy a francia nő vékonycsontú és nem hízik el, még a negyedik iksz, vagy a szülés után sem. Az esetleges ráncokat, szarkalábakat pedig jól rejtik az ügyes smink. A belvárosi francia nő elegáns, ad magára, nem cipel szatyrokat, igaz, hogy már egyre kevésbé főz hétközben. A szertartásos esti vacsora a könnyű vörösborral pedig a francia kultúrának azon féltve őrzött elemei közé tartozik, amiről nem egykönnyen mondanak le. De sajnos a huszadik század végén a francia nőnek az ideje kevés, főleg másokra kevés, hiszen, mint ahogyan a francia férfi is, leginkább magával és leginkább a külsejével foglalkozik. Párizsban a borotvátlan férfarc, a zsíros haj, az alapozó és pír nélküli bágyadt női orca megengedhetetlen dolgok. A külső elsődlegességéről vallott nézeteket jól mutatja be az a felmérés, amely szerint a megkérdezett francia nők 62%-a találta magát szépnek, és bevallása szerint legalább napi fél, illetve egy egész órát tölt szépítkezéssel. A nőknek több mint a fele szerint 30 fölött is szép egy nő, és az önbizalom legfőbb forrása, hogy kinézetünkkel meg legyünk elégedve.

A látvány minden, a megjelenés tökéletessége pedig belépő a párizsi létbe, ha az ember középosztálybeli, vagy annak szeretne látszani. Az elmúlt néhány évtized bevándorlási hullámának köszönhetően az „autentikus” francia nő mellett megjelentek Párizs utcáin a terebélyes arab és fekete asszonyságok, gyerekekkel a hátukon vagy a derekukon, és szatyorral a kezükben. Tőlük aztán hirdethetnek a párizsi divatdiktátorok bármit, sokan megmaradnak saját, eredeti módon magukra tekert színes kelméiknél és a legkülönbélebb hajviselet-költeményeiknél. A terebélyes asszonyságok huszonéves lányai azonban már magától értetődő természetességgel hordják a legsikkesebb párizsi modellek TATI-ban, a legolcsóbb francia áruházban vásárolt utánzatait. A külsővel tehát minden rendben van. Párizsban továbbra is bízhat abban a kandi túrista tekintet, hogy gyönyörködtetésére a „nőies” nők serege áll rendelkezésre.

A smink mögött rejlő sorsokat kutatva kiderül, hogy a magát ilyen remekül tartó francia, illetve Franciaországban élő nőnek még rengeteg társadalmi hátránya maradt a férfikkal szemben, de látványosan nem lázad. Franciaországban nincsenek harsány

nőmozgalmi aktivisták, és csak a hőskorszakban, az 1970-es években voltak olyan heves megmozdulások, mint mondjuk Nyugat-Európában (Angliában, Hollandiában, Németországban) vagy az Egyesült Államokban.

Mindezek helyett van intellektuális feminizmus, ami a nőkérdést megtartja a tv stúdió-beszélgetések témájának, kutatócsoportok vadászterületének, folyóirat-, cikk-, és könyvcsemegeinek. Mozgalm helyett vannak világszerte ismertté vált irodalomkritikusok, filozófusok, (pl. Luce Irigaray, Helen Cixous, Julia Kristeva) akik azonban túl sokat a női érdekvédelemmel nem foglalkoznak. A mai francia társadalomtudomány egyik legismertebb alakja, a társadalmi mozgalmakat kutató Touraine szerint Franciaországban a feminizmus soha nem vált társadalmi mozgalommá, a feminizmust az elmúlt húsz év alatt kulturális irányzatnak nevezhetjük legjobb akarattal is. Nézetét persze hevesen támadják azok a ma már gyakran politikai körökben is érdekelt nők, akik mintegy húsz éve közszerepelnek, akik együtt vonultak valamikor az abortusztilalom eltörléséért, a fogamzásgátlók bevezetéséért, akik szentül meg voltak és a mai napig is meg vannak győződve arról, hogy a munka nemesít, vagyis a nők szabadságának, autonómiájának, hovatovább társadalmi emancipációjának a munkavállalás a legfontosabb feltétele. A

francia nő mellest az, aki talán Európában a legkevésbé figyel oda azokra a kelet-európai hangokra, amelyek az elmúlt évtizedek tapasztalata alapján megkérdőjelezzik, hogy vajon a nők tényleg a férfikkal egyenrangú, egyformán elismert tagjaivá váltak a társadalomnak pusztán avval, hogy munkába álltak.

A franciák mai helyzetét nyugat-európai összehasonlításban egy érdekes kettősség jellemzi. Míg a foglalkoztatásban álló nők aránya a legmagasabb a többi országhoz képest (76%), addig a parlamenti képviselőben a mindössze 6%-os női jelenléttel Görögország után hátulról a másodikak. A munkavállalásról azonban tudnunk kell, hogy a nők nagy része részmunkaidőben dolgozik. Nem mindig önszántából, hanem gyakran a munkaadó a nőket automatikusan a részmunkaidős állásokra veszi fel. A részmunkaidőben dolgozók 83%-a nő.

A részmunkaidős munkának, ami az itthoni foglalkoztatás

struktúrájának is ígéretes alternatíváját kínálná, megvan az árnyoldala. Teljesen egyértelművé teszi, hogy a nő a családi munkamegosztásban a hagyományos szerepet játssza, hiszen a rövidített műszakot eleve arra találták ki, hogy a nőknek maradjon ideje gyerekekre, házimunkára. Vagyis a munkában eltöltött órák után a nő ugyanúgy dolgozik tovább, csak éppen ingyen. A részmunkaidős állás ugyanakkor eleve hátrányt jelent annak, aki szeretne szakmailag előbbre jutni, vagy több jövedelemben részesülni. A statisztikai adatok arról nem beszélnek, hogy a francia nők mennyire ambiciózusak, de arról igen, hogy a megkérdezett nőknek közel a fele nem elégedett a munkájával.

Ami a másik megdöbbentő adatot illeti: a nők látványos távolmaradását a politikától nevezik a sajátos francia késésnek, vagy egyenesen *democratie à la française*-nek (demokrácia francia módra). Genevieve Fraisse, feminista filozófusnő szerint a francia demokrácia már a születésétől kezdve a nők kizárásán alapult. A nagy francia forradalom dekrétuma, az Emberi Jogok Nyilatkozata ugyanis minden embert egyenlővé tesz ugyan, de a nőknek nem ad a férfival azonos politikai jogokat. A nagy felvilágosodott elmék az Enciklopédiában a nőt, mint a férj tulajdonát definiálják, akita a tetszeni vágyás és a szeretet művészi képessége jellemez. A forradalom hevében pedig Marie Gouze-t, a Női Jogok Nyilatkozatának szerzőjét lefejezik.

A forradalmat megelőzően, az *ancienne regime*-ben a nő a férfi teljes elnyomása alatt élt, teljes engedelmességgel tartozott urának. A francia parasztról közismert volt, hogy a földjéhez jobban ragaszkodott, mint asszonyához. 1804 után pedig a restauráció által bevezetett Code Civil-ben újra kinyilvánítják a nők jogfosztottságát, a válást, amit a forradalom alatt törvényessé tettek, újra betiltják.

A francia forradalom után még a nők által vezetett szalonok

is eltűntek, ez pedig az egyetlen terepe volt korábban a nők művészi, közéleti, politikai aktivitásának. Ezért sokak szerint még az az állítás is megkockáztatható, hogy a forradalom előtt a nőknek nagyobb befolyása volt, mint később. A legfőbb eszköz, amivel a francia nő érdekeiért küzdött az az ész fegyvere. Csak a férfiasan kemény érvelés tűnt hatásosnak, az érzelmi ráhatás soha. Talán innen ered az, hogy a mai francia feminizmus legfontosabb csatateret az intellektuális viták mezeje.

A politikusnők hiányának okai között lehetnek azok a sztereotípiák, amelyek a politikusnőt nem tartják elég nőiesnek. Ha indulnak is női jelöltek a választásokon, az irántuk érzett bizalom jóval kisebb, mint a férfi politikusok iránt. Úgy tűnik, hogy a francia nőknek továbbra is az a legfontosabb, hogy nőies maradjon.

Mint Európa bármely országában, a családok helyzete Franciaországban is elég felbolydult képet mutat: a válások szá-

ma itt is magas, sőt egyre több a házassági szerződés nélkül együtt élő pár, és egyre több a házasságon kívül született gyermek. Az egyszülős családok aránya az összes családhoz viszonyítva 13%. Mégis, a már fentebb is idézett közvélemény kutatásból kiderül, hogy a magánélet az a szféra, amit a legkevésbé tartanak a nők problematikusnak (vagy amiről legkevésbé beszélnek).

A franciákról tudni lehet, hogy kisebb szigorral ítélik meg a monogám kapcsolatból való kilépéseket. (Sokan értelmezték például a Mitterand temetésén megjelenő szeretőt a párhuzamos párok kapcsolatának a közvélemény előtti legalizálásaként.) Természetesen itt is igaz, hogy a nők szexuális szabadsága nem egészen olyan megítélés alá esik, mint a férfiaké, de azt, hogy a nők sem járnak rosszul, mutatja egy újabb adat, miszerint a nők 93%-a elégedett a szexuális életével.

Az elégedettség ellenére a nőkérdés Franciaországban újra napirendre került. Néhány hónapja, 1995. november 25-én, a hatalmas tömegsztrájkokat és a széles körű társadalmi megmozdulásokat megelőzően mintegy 400 ezer ember vonult föl Párizs utcáin a női jogok védelme mellett. A tüntetés közvetlen kiváltó oka az abortuszellenes kommandók erőszakos támadása volt, de a választás szabadságának megvédése mellett a résztvevők tiltakoztak a nők általános jogi és társadalmi diszkriminációja ellen is. A megmozdulást 150 szervezet támogatta, köztük nőcsoportok, alternatív mozgalmak aktivistái, zöldek, pacifisták, anarchisták, valamint a szakszervezetek, és az összes magára valamit is adó balos párt.

A huszonevesek generációja most, úgy tűnik, nem nézi teljes apátiával, hogy veszélyben lehetnek a nők jogai. Egyre másra alakulnak új feminista, vagy antiszexista helyi csoportok, és nemcsak egyetemi berkekben. A franciák mellett a bevándorló arab nők érdekeit védendő alakult meg a mintegy tíz éve működő, *Arab Csajok* nevű párizsi csoport, akik leginkább tanácsadással próbálnak segíteni (munka, szállás, jogi kérdések). Hangsúlyozzák, mint ahogy az új feminista csoportok javarésze, hogy nem férfielenese és abban kívánnak csak tenni valamit, hogy a nők saját lábukra tudjanak állni. A Nanterre-i *Antisexista Comissio* tagjai pedig így fogalmazznak: harcolunk minden ellen, ami veszélyezteti a nők szabadságát és jogait.

Az elmúlt ősszel és télen a múzeumlátogató párizsiaknak is kijutott a nőkérdésből, a Pompidou Központ (Centre Georges Pompidou) *Feminin, Masculin* c. kiállítása révén. A kiváló hírességek, mint Man Ray, Picasso, Duchamp, Giacometti, René Magritte, Frida Kahlo művei mellett jó néhány feminista képzőművész jelent meg, köztük Anette Messages, Louise Bourgoise, Vito Acconti, Lea Lublin. A kiállítás azoknak a berögzült gondolkodási sémáknak a kereteit próbálta feszegetni, amelyek hagyományosan nőiesnek vagy hagyományosan férfiasnak tartanak egyes minőségeket, tulajdonságokat és szerepeket, vagyis kihívást intéz régi, megszokott sztereotípiáink ellen.

Acsády Judit

fotók: Acsády Judit

Kinek fontos?

KINEK FONTOS, HOGY TÖBB NŐ LEGYEN A KORMÁNYBAN?

Magyar származású kampánystratégia Amerikában

Többször megtörtént már, hogy egy amerikai barátnőm figyelmeztetett a választások előtt:

– Ne felejtse el, nőkre kell szavazni!
– Hülye vagy? – kérdeztem vissza. Még hogy nőkre. Arra kell szavazni, aki éppen a legjobb, a legalkalmasabb.

Mi történt hát, hogy pár év múltán én magam fogalmaztam meg egy reklámkampányt, amelynek nem más a célja, mint rávezetni az amerikai nőket (és férfiakat), hogy nőkre kell szavazni?

Az történt, hogy megtalált egy szervezet, amely női jelölteket tanít, segít és készít fel. Felkértek, hogy dolgozzak velük, találjam ki azt a stratégiát és kampányt, amely végre meg tudná győzni az amerikai nőket, hogy többen adják voksukat saját nemükre. Amikor előadtam tartózkodásomat, persze a fentieknek udvaria-

sabban kifejtve, tehát jeleztem, hogy én is azok közé tartozom, akiket meg kellene győzni, átnyújtottak egy rakás olvasnivalót, közöttük egy könyvet – Sherrye Henry: A mély szakadék. Miért utasítják vissza az egyenlőséget az amerikai nők?

Rengeteg újdonságról értesültem. Sok minden meglepett. Sok minden nem. De két nagyon lényeges dolog igazolódott.

1. Az amerikai nők nem akarnak háborúskodni a férfakkal. (Ez az, amiben addig is biztos voltam.) Azt érzik, hogy a nőkre szavazni egyet jelent a férfiak ellen indított hadjárat. Nem akarnak viaskodni, szeretik a férfiakat. Ugyanakkor nem ostobák, azt is szeretnék, hogy rájuk is figyeljenek.

2. A többségnek fogalma sincs (és ezt én sem tudtam), hogy mennyire kevés figyelmet kaptak, kapnak a nők és a családok problémái egy főleg férfiakból álló kormánytól. Nem mintha a férfi vezetők gonoszak lennének, hanem mert ezek a gondok nem tartoznak a megszokott érdeklődési körükbe.

Még egy fontos dolgot akartam megtudni. Vajon történt-e változás ezen a téren, amióta valamelyest emelkedett a nők aránya a kongresszusban? Túl a jószándékon, hatékonyak-e a női törvényhozók?

Kiderült, hogy nagyon is hatékonyak. És kiderült, hogy a nők nem-

csak a saját ügyeikre koncentrálnak – pedig ezek is halálosan fontosak, például: a női rákbetegségek kutatását már a kormány is támogatja –, hanem az egész családra kiható problémákra.

Ők harcolták ki a családi betegszabadságot, így nő és férfi egyaránt három hónap szabadságot kivehet a munkahelyén egy újszülött, vagy egy beteg szülő ápolására, anélkül, hogy veszélyeztetné az állását. Ők ösztönzik a nyugdíj- és egészségbiztosítás reformját, amely minden dolgozó amerikaiat érint. Amikor megkérték a törvényhozókat, hogy sorolják fel a szerintük legfontosabb kérdéseket, a férfiaknál jóval több nő említette az egészségügyet, a gyermekeket, az oktatást, a lakáskérdést, az időseket, a környezetvédelmet.

És valóban. 1993-ban, amikor több nő került a kongresszusba, mint valaha, több nőnek és családnak fontos törvényt szavaztak meg, mint korábban bármikor. Kikből áll a család? Férekből, feleségekből, apákból, anyákból, kislányokból, kisfiúkból, nagymamákból, nagypapákból. Mi vagyunk, mindannyian, akiknek fontos, hogy több nő kerüljön a kormányzatba.

Clark Ági

Néhány fotó azok közül, amelyek a kampány részeként nagy példányszámú amerikai lapokban jelentek és jelennek meg. A szerkesztőségek ingyen vállalták a közlést. A képek is tanúsítják, hogy a kampány bősztírnre, korra és nemre tekintet nélkül, mindenkinek szól. A fotók mellett olvasható

szövegek lényegében azokat az érveket sorolják fel, amelyeket cikkében Clark Ágnes említ. Más és más megfogalmazásban, de ugyanazt tartalmazzák: minden amerikainak érdeke, hogy a mostani tíz százalékot a lehető legnagyobb mértékben haladja meg a nők aránya a törvényhozásban.

WHO NEEDS MORE WOMEN IN GOVERNMENT?

FUTURE PRESIDENTS DO.

OUR CHILDREN NEED THE FOCUS WOMEN BRING TO ISSUES DIRECTLY AFFECTING THEIR FUTURE.

WHEN ASKED ABOUT THEIR TOP PRIORITIES, A MAJORITY OF WOMEN LEGISLATORS (UNLIKE MEN) LISTED CHILDREN, EDUCATION, HEALTH CARE, FAMILY, HOUSING AND ENVIRONMENT.

IN 1993, THOUGH JUST OVER 10% IN CONGRESS, WOMEN HELPED WRITE AND PASS MORE LAWS BENEFITING THE FAMILY THAN IN ANY PREVIOUS YEAR.

TO HELP IMPROVE THE ODDS FOR OUR DAUGHTERS TOMORROW, WE NEED TO ELECT MORE WOMEN TODAY.

10% ACCOMPLISHED A LOT. THINK WHAT 20%, 30%, 50% COULD DO!

© 1993 National Women's Political Caucus. All rights reserved. For more information, call 1-800-451-1993 or write to: National Women's Political Caucus, 222 15th Street, NW, Washington, DC 20036.

WHO NEEDS MORE WOMEN IN THE HOUSE?

THE WOMAN OF THE HOUSE.

IN 1993 WOMEN'S NUMBERS DOUBLED IN CONGRESS TO A "WHOPPING" 10%.

IN THAT YEAR WOMEN HELPED WRITE AND PASS MORE LAWS BENEFITING THE FAMILY THAN IN ANY PREVIOUS YEAR, INCLUDING:

THE FAMILY AND MEDICAL LEAVE ACT, SO WOMEN AND MEN CAN TAKE UP TO 12 WEEKS TO CARE FOR A NEWBORN WITHOUT LOSING A JOB.

LAWS ADDRESSING VIOLENCE AGAINST WOMEN.

LAWS ON DAYCARE, ENFORCING CHILD SUPPORT PAYMENTS, HEALTH CARE, HEADSTART, JOB TRAINING WITH CHILDCARE.

10% ACCOMPLISHED A LOT. THINK WHAT 20%, 30%, 50% COULD DO!

© 1993 National Women's Political Caucus. All rights reserved. For more information, call 1-800-451-1993 or write to: National Women's Political Caucus, 222 15th Street, NW, Washington, DC 20036.

WHO NEEDS MORE WOMEN IN GOVERNMENT?

MEN DO.

65% OF MEN BELIEVE WE'D HAVE A BETTER CONGRESS IF IT HAD MORE WOMEN.

WOMEN BRING A MUCH NEEDED FOCUS TO ISSUES THAT TOUCH THEIR FATHERS, THEIR HUSBANDS, THEIR SONS.

A MAJORITY OF WOMEN LEGISLATORS (UNLIKE MEN) LIST HEALTH CARE, CHILDREN, FAMILY, HOUSING, ENVIRONMENT AND EDUCATION AS THEIR TOP PRIORITIES.

IN 1993, WHEN THEY DOUBLED THEIR NUMBERS TO JUST OVER 10% IN CONGRESS, WOMEN HELPED WRITE AND PASS MORE LAWS BENEFITING THE FAMILY THAN IN ANY PREVIOUS YEAR.

10% ACCOMPLISHED A LOT. THINK WHAT 20%, 30%, 50% COULD DO!

© 1993 National Women's Political Caucus. All rights reserved. For more information, call 1-800-451-1993 or write to: National Women's Political Caucus, 222 15th Street, NW, Washington, DC 20036.

USA * USA * USA * USA * USA * USA * USA * USA * USA * USA

Kényszeres evők

Az anorexia nervosa és a bulimia nervosa a nők meglehetősen nagy százalékát érinti komoly lelki és testi következményeket okozva. A két betegség egymástól való elhatárolása nem könnyű. Az érintettek nagy része először anorexiában szenved, később pedig bulimiás tünetei lesznek. A harmadik itt említendő betegség az obesitas, mely nagymértékben elhízott személyeknél figyelhető meg.

A tipikus anorexiás erősen lesoványodott külsejével tűnik fel. Ám bármennyire sovány, mégis túl kövérnek érzi magát. Míg a bulimiások tudatában vannak étkezési zavaruknak, addig az anorexiásoknál mind a betegség-érzet, mind a fogyástól és a menstruáció kimaradásától való félelem hiányzik. Sőt, még az extrém lesoványodásnál is hiperaktivitást és egyfajta eufórikus hangulatot figyelhetünk meg náluk. Sokszor bizonyos ideológiákat gyártanak betegségük igazolására, mint pl. az aszketizmus vagy bizonyos különleges életfilozófiák. A betegség gyakran válik krónikussá, és az esetek kilenc százalékában halállal végződik.

A bulimia általános jellemzői

Bár a bulimiát sokáig kizárólagosan női betegségként tartották számon, az utóbbi évek statisztikái szerint egyre gyakoribbá válik a férfiaknál is. A férfiaknál előforduló bulimia azonban kevésbé ismert, mint a nők esetében, ahol a betegséget már régóta vizsgálják. Az alábbiakban tehát a nőket érintő bulimiáról fogunk beszélni, bár bizonyos állítások a férfi érintettekre is igaznak bizonyulhatnak. A bulimia kialakulásának rengeteg oka, lefolyásának, illetve gyógyításának eltérő módja miatt az alábbiakban mindössze két faktorra szorítkozunk, a társadalom és a család szerepére a betegség kialakulásában, fennállásában.

A bulimia diagnosztikai kritériumai:

1. Evésrohamok visszatérő fellépése (egy ilyen evésroham alkalmával az illető viszonylag rövid idő alatt nagy mennyiségű táplálékot fogyaszt el). Ez

a roham feltartóztathatatlannak és kontrollálhatatlannak tűnik, hetente minimum kétszer fordul elő.

2. Különböző módszerek használata a testsúly kontrollálásához. Az evésrohamokat követő testsúlynövekedés kiegyensúlyozása miatt az érintett különböző „kiürítő-technikákat” alkalmaz, így pl. az önhánytatást. Az önhánytatást aztán újabb evésroham követi, majd ismét önhánytatás. Gyakori a hashajtók és vízhajtók használata, szigorú diéta vagy koplalás, az erős testedzés.

3. Beteges félelem a hízástól. Feltűnő az állandó, túlzott törődés az alakkal, testsúllyal. Az érintett egy élesen meghatározott testsúlyhatárt állít maga elé, amelynek átlépése extrém félelmeket kelt benne.

A bulimiások legtöbbször tisztában vannak étkezési rendellenességeikkel és ez büntudatot idéz elő bennük. Egy evésrohamot, illetve evés-hányás ciklust depresszív hangulat követ, büntudat, undor- és szégyenérzet. Az étkezés feletti kontroll elvesztése frusztrációhoz és önmagával szemben érzett haraghoz vezet. Az ördögi körből kiszállni szinte lehetetlen, hisz a hízástól való félelem újra és újra önhánytatáshoz vezet.

TÁRSADALOM

A bulimiás megbetegedések okaiként rengeteg lehetséges személyes motívumot említhetnénk.

E személyes nyomkeresés mellett azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat az összetársadalmi összefüggéseket, amelyek egy ilyen súlyos megbetegedésnek okozói és megerősítői egyben. Minden időnek megvan a maga divatbetegsége, a mi társadalmunk pedig mintha egyenesen arra hajlana, hogy az étkezési zavaroknak egyre nagyobb teret nyújtson.

A karcsúság titka

Az étkezési zavaroknál központi helyet foglal el a karcsúság-mánia.

A „jó” alak manapság a fiatalság, szépség és egészség szimbóluma, egyben dinamikusságot, teljesítő-képességet és vonzerőt is jelent.

Egyszóval: a karcsúság ma mívűnősítés, esztétikai értékítélet, elérése rendkívül kívánatos. Ez az üzenet mindenütt jelen van: a reklámokban, a médiában, a divatban és könyvekben. A mérce egyszerű: a karcsúság. Míg régebbi időkben a teltebb emberek humorosnak, kedélyesnek és kiegyensúlyozottnak számítottak, addig manapság szinte diszkriminálják őket: ők az akaratgyengék, megbízhatatlanok és lusták.

Férfiak és nők egyaránt szebbnek találják azt, aki karcsú, ugyanakkor mintha a férfiak önmagukra nézve kevésbé tartanák kötelezőnek ezen ideál elérését. A vágy és valóság közti különbség a nőknél nagyobb elégedetlenséget okoz, mint a férfiaknál. Egy 1990-ben készített németországi felmérés szerint a nőknek mindössze 40%-a volt elégedett a súlyával (férfiak 65%), a többiek túl kövérnek tartották magukat.

A lakosság „jó alak” iránti vágyából profitál a sport-, élelmiszer-, kozmetika-, ruhaipar, a reformkonyhák, táplálkozási tanácsadók, írók, kiadók, szépségszalonok stb. Érdemes lenne megnézni, vajon hány könyv jelenik meg évente, amely a karcsúsággal foglalkozik. És akkor még nem szóltunk a különböző női újságokról, amelyekben a legízletesebb receptek mellett, amit ugye a nő a férjnek/partnernek/gyerekeknek készíthet, rögtön megtalálhatjuk a nők oldalát: a legújabb

tuti biztos tippet a fogyáshoz. A fogyókúrák sora végtelen, és a reklámszakembereknek mindig újabb indokot kell kitalálni, hogy legújabb fogyókúra terméküket eladhassák. A nők nagy része azonban szilárdan elhatározta, hogy még tovább megy, hogy megvalósítsa az álmokat többnyire étvágycsökkentő tabletták és hashajtók segítségével. (Reméljük, nem jutnak el hozzánk az USA-ban használt módszerek, mint pl. a gyomor műtét útján való zsugorítása vagy a bél egy darabjának elszorítása.)

Bulimia, mint a társadalmi kényszer eredménye

A különböző pszichoszomatikus betegségekkel foglalkozó feminista feltevések abból indulnak ki, hogy a bulimias nők nagy része tökéletesen azonosítja magát a tipikus női szereppel, és lényegesen kevésbé emancipált, mint a nem bulimias nők. Ha a fentieket elfogadjuk, azt mondhatjuk, hogy a bulimias nő életét a passzív, házias dolgok határozzák meg. A tradicionálisan női témák, mint a szépség, a karcsúság és az önfeláldozás alkotják életét. A férfiasnak számító magatartásformákat (pl. keménység és agresszió) a bulimias nő elutasítja. Elfogadja azt, hogy a nő státusza a férfiakra tett hatásától függ. Minél vonzóbb egy nő, annál inkább emelkedik a „piaci értéke”, nagyobb lesz az esélye a partnertalálásra. A bulimias nő önképét a függőség és önállótlanág határozza meg, és az érzés, hogy olyan külső igényeknek kiszolgáltatott, amelyeknek talán nem sikerül megfelelnie. A nem-vagyok-túl-vonzó érzés így aztán érthetően bizonytalanságot, bűntudatot és önbizalomvesztést eredményez. Nagyon nagy tehát a nő motivációja, hogy az alakjára figyeljen: csak így nyerheti el A Férfi tetszését.

A fent említett tradicionális női beállítottság azonban nem mindig egyértelmű. A liberális beállítottságú nők között, akik nem fogadják el az „igazi” női szerepeket, legalább annyi a bulimias. Sokan közülük hangsúlyozott „férfias” fellépésükkel tiltakoznak az „ideális” nő kliséje ellen. Mint a nők egy jelentős része, a bulimias nők is valahol egy tradicionális és egy liberális-emancipált pozíció között foglalnak helyet: egyrészt a szocializáció során sikerült remekük interiorizálniuk a tradicionális magatartásmintákat, másrészt viszont – pl. szakmai karri-

ert szeretnének elérni – a két dolog szerepkívánalmai teljesen különböznek egymástól és sokszor összeegyeztethetetlennek tűnnek. És itt van jelentős szerepe a karcsúságnak. Először is kiutat kínál a problémás helyzetből, hisz a karcsúság tekinthető egyrészt a tradicionális női vonzóság szimbólumának, de ugyanúgy az emancipált és magabiztos nő jelképe is. Másrészt a női test alakítható, szépíthető és így segítségével a nő bizonyos hiányokat kompenzálhat. A test segítségével a nő kifejezheti és nyomatékosíthatja saját identitását.

A fentieket összefoglalva tehát, a bulimias nő esetében egyensúlytalanságról beszélhetünk, ami személyiségének „nőies” és „férfias” része között áll fenn. Azok a nők, akik úgymond a tradicionális nőkép rabjai, elutasítanak, és elnyomnak mindenfajta magatartásmódot, amely „tipikusan” férfiasnak számít (keménység, magabiztosság, becsvágy) és túlhangsúlyozzák a „tipikusan” női tulajdonságokat (emocionalitás, segítőkészség, alkalmazkodóképesség). E kettősség problémája nemcsak bulimiasokat érint, hanem ugyanúgy számos más nőt és férfit: „hasunkban” a tradicionális szerepképeket érezzük, „fejünkben” viszont a liberális igényekkel értünk egyet.

CSALÁD

A fentiekből megállapíthatjuk, hogy az étkezési zavarok kialakulásában rendkívül nagy szerepet játszanak a szociokulturális tényezők, mint pl. a karcsúságideál. Nem tehetjük azonban egyedül a társadalmat felelőssé: a családnak és a személyiségnek jelentős szerepe van e megbetegedésekben.

A bulimiában megbetegedettek családjában gyakran figyelhetünk meg konfliktusokkal teli kapcsolatrendszeret, melyek részesei a betegség kialakulásában és fennállásában. Ez a megállapítás természetesen erős ellenállást vált ki az érintettek szüleiből. A szülők ugyanis legjobb tudásukkal próbálták gyermeküket nevelni, boldog életet biztosítani nekik. És most még ők is a hibásak a gyermek megbetegedésében. Természetesen ez így nem igaz, hisz tény, hogy a család egy olyan rendszer, amely hatását több személy összjátéka révén fejti ki; így nem beszélhetünk tettesről és áldozatról. Sokkal fontosabb azt a kérdést tisztáznunk, vajon hogyan funkcionál a család, és hogyan változhat meg.

Bulimia, mint a zavart családi atmoszféra eredménye

A bulimias személyek családja kívülről nézve normálisnak hat. Az apa legtöbbször jólkereső szakmában dolgozik, az anya pedig ugyan dolgozik, fő tevékenysége mégis a háziasszonykodás, teljesen a háztartás vezetésének és a gyermekek nevelésének szenteli magát. Mindkét szülő kötelességtudó és erősen tartják magukat a társadalmi normákhoz, értékekhez. A gyermek iskolai teljesítménye általában nagyon jó, de mindenestre átlagos. Kívülről nézve tehát egy harmonikus család képét látjuk, s ezáltal még nehezebben érthető az étkezési zavarok kialakulása.

Merev és homályos törvények

Minden családnak megvannak a maga törvényei, amelyek az együttélést szabályozzák, és előírják kinek milyen jogai és kötelességei vannak.

E törvények nagy részét a szülők saját nevelésük útján sajátították el, és most továbbadják családjuknak. Ezek a törvények azonban rugalmasak, és pl. a kamaszkor kezdetével változtathatók. A bulimiasok családja lényegesen eltér ettől a normától. E családoknak is megvannak a maguk törvényei, ezek azonban merevek, és kevés individuális szabadságot hagynak a gyerekeknek. A törvények megkérdőjelezése nem megengedett, alkalmazásuk pedig figyelmen kívül hagyja a megváltozott igényeket és képességeket. Gyakran megfigyelhető, hogy húsz év körüli bulimiasokat a szülők még mindig gyermekként kezelnek.

Konfliktuskerülés

A család klímáját a teljes harmóniára való törekvés határozza meg. Az érzelmek kimutatását a család legtöbbször bünteti, különösen ha negatív érzelmekről van szó, mint a harag, csaldottság, irigység vagy szomorúság. Nyílt viták elkerülendők, hiszen ezek tönkretethetnék a családot. Mivel a családi béke a legfontosabb, mindenki úgy tesz, mintha egyáltalán nem lennének konfliktusok. A bulimias megtanulja, hogy nem bízhat a saját érzéseiben, hisz érzi ugyan maga körül az agresszivitást és elégedetlenséget, viszont tudja, hogy erről beszélni lehetetlen.

Elnyomott igények

Az egyes családtagok igényeiről nem lehet nyíltan beszélni: mindenkinek ki

kell találnia, mit akar a másik, és ez természetesen félreértésekhez vezet. Míg az egyik családtag meg nem értettnek érzi magát, a másik dühét próbálja elnyomni: a találgatásokra utaltság bizonytalansághoz vezet. A gyermek igényeit (pl. éhség) a szülő nem veszi figyelembe, nem kérdezi a gyereket vágyai után. „Mi (a szülők) jobban ismerjük az igényeid, mint te”. Így aztán a gyerekek kevés lehetősége lesz arra, hogy saját maga tanuljon meg dönteni.

A teljesítmény és siker túhangsúlyozása

Teljesítmény és siker rendkívül hangsúlyozottak a családban. A gyerek gyakran mintagyerekként nevelődik, akitől a szülő kimagasló teljesítményt vár el. A család legtöbbször szintén elvárja, hogy a gyerek figyeljen külső megjelenésére. A csinos külső megléte elengedhetetlen, hiszen minden egyes családtag az egész család reprezentánsa. Ez a beállítottság az étkezési zavarok kialakulásához vezethet. A bulimiások anyja legtöbbször maga is súlyproblémákkal küszködik, ez magyarázza azt is, hogy a gyerek betegségét csak későn ismerik fel. A legtöbb bulimiás nő a felnőttkorban is folytatja a gyermekként megtanult konkuráló magatartásformákat, és továbbra is a legjobb eredményeket próbálja elérni. Sikereiket sohasem tudják élvezni, mert mindig hiányzik az az érzésük, hogy elég jók. Nagyon fontos számukra, hogy teljesítményüket mások elismerjék. Önértékelésük másoktól való függése megfelel a korán kialakult félelemnek, hogy nem felelnek meg szülei elvárásainak.

A határok átlépése

A bulimiás személy családja zárt rendszert alkot a külvilággal szemben, amely külvilág fenyegetőként jelenik meg számára. A nagyszülőkkel való kapcsolat legtöbbször nagyon szoros, a család nem határolódik el tőlük. Nagyon sokszor egy családban élnek, vagy legalábbis sűrűn találkoznak, miáltal a nagyszülők is jelentős befolyást gyakorolnak a család eseményeire. A család és annak normáinak szem előtt tartása fontos követelmény, a másság és az önállósági törekvések pedig büntetendők. Mivel mindez a „csak a legjobbat akarjuk” álarc alatt történik, így a visszautasítás meglehetősen nehéz.

A szülőknek általában kevés barátja van, külvilághoz való kapcsolatuk nagy-

részt a társadalmi kötelezettségek teljesítésében merül ki. Feltűnő, hogy a szülők és nagyszülők erősen beleavatkoznak az egyes családtagok érzéseibe, gondolataiba, kommunikációjába, így az egyének önállósága korlátozott.

A másik személyes szférájába való behatolás, az intim területek megsértése magától értetődő dolgok. Mivel az elhatárolódások nem megengedettek, a családtagok „kontúrjai” igen gyengék. Ez az elmosódottság nyilvánul meg a másik tulajdonával való bánásmódban: mindenki magától értetődően használja a másik pénzét, ruháját, evőeszközét stb. Titkokat nem tűr meg a család, gyakran egymás leveleit, naplóját olvassák, és a bizalmasan elmesélt dolgokat a családtagok gátlás nélkül mesélik tovább. Az ajtók legtöbbször nyitva állnak, mert a zárt ajtókat a család elutasításként értékeli. Nagyon gyakran a fürdőszoba- és wc-ajtók is nyitva vannak azok használatakor. Ha valaki a szobájába húzódik, a többiek kopogás nélkül lépnek be hozzá. A családtagok természetesnek tartják a meztelenséget, figyelmen kívül hagyva a tinédzser esetleges szégyenérzéseit. A családtagok gyakran kommentálják a másik testformáját, pl. az apa a lány növekvő melleiről nyilatkozik vagy éppen gyarapodó testsúlyáról.

Minimális összetartozás és szerepkeveredések

A család általában kevés időt tölt együtt. A családtagok nem sokat tudnak egymással kezdeni, így inkább kitérnek a másik útjából. Feltűnő, hogy inkább egymásról, mint egymással beszélnek. Az anya látszólag teljesen elmerül házas tevékenységeiben, de szerepét titokban elutasítja, depresszióban és belső ürességben szenved. Önfeláldozásának állandó hangsúlyozásával büntudatot ébreszt a többi családtagban.

Az apa szerepe a pénzkeresésre korlátozódik, és elutasítja az apai és férfi szerepekkel együttjáró kötelezettségeket. A háztartás és a gyerekek terhe számára magától értetődően az asszony kötelessége. Az anya erősen orientálódik lányára, és minden helyzetben figyelemmel kíséri. A lány önállósági kísérleteit erősen kritizálja, hálátlansággként és elutasításként éli meg. Anya és lánya között erős kötődés figyelhető meg, tisztázatlan határokkal és szerepekkel. Az anya üzenetei a nőiességről, a női szexual-

itásról kifejezetten negatívak, a testi vágyat nyíltan vagy titokban elutasítja. Az anya és lánya szoros kapcsolata mellett sok esetben az apa számára is lánya az egyetlen, akiben bízhat.

A szülők házassági problémáinak következtében az apa – akit felesége szexuálisan elutasít – lányára irányíthatja szexuális vágyait, ami akár zaklatáshoz is vezethet. A lány tehát olyan felelősséget vállal magára, ami valójában a szülők dolga. Gyakran játssza el a „jó” gyermek szerepét, hogy a családtagok közti feszültségeket kiegyenlítsse. A szülők büszkéik kötelességtudó gyermekükre, és nem sejtik, hogy milyen megterhelés a gyerek számára ez a szerep, mint ahogy az ezzel összefüggő félelmet sem sejtik, amelyet a kudarcotól való rettegés okoz.

Németországban a 18 és 40 év közötti nők közül mintegy 4 millió (!) szenved bulimia nervosában. Míg Nyugaton állandó felvilágosítás folyik a különböző étkezési zavarokról, addig nálunk alig-alig jelenik meg ezekkel foglalkozó újságcikk, tanulmány, könyv. Míg másutt újságok, plakátok, tv- és rádióbeszélgetések hívják fel az emberek figyelmét e betegségek rendkívül súlyos voltára és megelőzésének fontosságára, addig mi csak az ezzel foglalkozó szakirodalomban tájékozódhatunk. Egyes országokban bevett szokás, hogy szórólapokat helyeznek el iskolákban, orvosi, nőgyógyászati várószobákban és egyéb helyeken, ahol zömmel nők fordulnak elő.

Mi lehet hát a hallgatás oka? A bulimia, mint már említettük, tipikusan női betegség, és kialakulásában nagy szerepet játszanak a szocializáció során elsajátított női szerepelvárások: talán itt kell keresni a magyarázatot?

Varró Szilvia

Irodalom

Becker, Kuni: Die perfekte Frau..., Rowohlt 1994

Fichte R, M. M: Das Essgestörte Mädchen, Wochenschrift 1988

Goodsitt A.: Anorexia nervosa, Journal of Medical Psychology 1967

Schwartz, M. J.: Bulimia Psychoanalytic Perspectives 1986

Nyilatkozat a nők elleni erőszak felszámolásáról

A dokumentumot az ENSZ közgyűlése
1993. december 20-án fogadta el.

A Közgyűlés

felismerve az egyenlőség, biztonság, szabadság, sérthetlenség és méltóság jogát valamennyi emberi lényre, s e jogok és alapelvek egyetemes alkalmazásának sürgős szükségét a nőkre,

tudomásul véve azt, hogy e jogok és alapelvek megerősítést nyertek nemzetközi okmányokban, mint az Emberi Jogok Egyetemes Deklarációja, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyeségokmánya, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyeségokmánya, a Nőkkel Szembeni Hátrányos Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Megszüntetéséről szóló Egyezmény és a Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen és Megalázó Bánásmód vagy Büntetés ellen hozott Egyezmény,

felismerve, hogy a Nőkkel Szembeni Hátrányos Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Megszüntetéséről szóló Egyezmény hatékony végrehajtása hozzájárul a nők elleni erőszak megszüntetéséhez, és hogy a Nők Elleni Erőszak Megszüntetéséről hozott Deklaráció, ami jelen határozatban szerepel, erősíteni és kiegészíteni fogja a folyamatot,

értékelve, hogy — amint azt a Nairobi Előzetes Stratégia a Nők Haladásáról elismerte, amelyben a nőkkel szembeni erőszak elleni harc módjait javasolják — a nőkkel szembeni erőszak akadály a egyenlőség, a fejlődés és a béke elérésének és annak, hogy a Nőkkel Szembeni Megkülönböztetés valamennyi Formájának Megszüntetéséről szóló Egyezményt teljesen megvalósítsák,

megerősítve azt, hogy a nők elleni erőszak a nők jogainak és alapvető szabadságának megsértését jelenti és csorbítja vagy megsemmisíti e jogok és a szabadság élvezetét, valamint kifejezve nyugtalanságát azon hosszantartó kudarc láttán, hogy e jogokat és szabadságokat megvédjék és előmozdítsák a nők elleni erőszak esetében,

felismerve azt, hogy a nők elleni erőszak azon történelmileg egyenlőtlen hatalmi viszony megjelenése, amely a férfiaknak a nők feletti uralmához vezetett, és hogy a nők elleni erőszak azon társadalmi mechanizmusok egyike, amelyekkel a nőket a férfiaknál alárendeltebb helyzetbe hozzák,

nyugtalanságot érezve amiatt, hogy egyes nőcsoportok, mint például a kisebbségek, az őslakosok, menekültek vagy vándorlók nőtagjai, a falusi és a távoli közösségekben élő nők, a nincstelen, a gyógyászati intézményekben lévő vagy a fogvatartott nők, a gyermeklányok, a rokkant és idős nők, valamint a fegyveres konfliktus körülményei közt élő nők különösen ki vannak téve az erőszaknak,

emlékeztetve az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa (ECOSOC) 990/15. számú 1990. május 24-én kelt határozata 23. cikkelyének megállapítására: annak felismerése, hogy a nők elleni erőszak átható a családban és a társadalomban és minden jövedelmi, osztály- és kulturális háttérrel állép, és mindezt csak sürgős és hatékony lépésekkel lehet megszüntetni,

emlékeztetve ugyancsak az ECOSOC 1991/18. sz. 1991. május 30-án kelt határozatára, amelyben a Tanács javasolta egy kifejezetten a nők elleni erőszakra vonatkozó nemzetközi okmány keretének a megfogalmazását,

üdvözölve, hogy a nőmozgalmak egyre nagyobb szerepet játszanak abban, hogy felhívják a közvélemény figyelmét a nők elleni erőszak kérdésének súlyosságára és elterjedtségére,

megdöbbenve azon, hogy a nők korlátozott esélyekkel bírnak a jogi, társadalmi és gazdasági egyenlőség elérésében többek között amiatt, mert az ellenük elkövetett erőszak állandósult,

meg van győződve arról, hogy a fentiek fényében szükség van a nők elleni erőszak világos és átfogó meghatározására; arra, hogy az Államok elkötelezettek legyenek vállalt kötelezettségeik teljesítésére; valamint arra, hogy a nemzetközi közösség elkötelezett legyen a nők elleni erőszak felszámolásának kérdésében,

ünnepélyesen kihirdeti az alábbi Deklarációt a Nők Elleni Erőszak Felszámolásáról és sürgeti, hogy megtegyenek minden erőfeszítést ezen okmány széleskörű megismertetésére és tiszteletben tartására: Deklarációban használt „nők elleni erőszak” fogalma bármely olyan, nemi alapú erőszakot jelent, amely nőket érő fizikai, szexuális vagy lélektani károsodást vagy szenvedést okoz, beleértve az ilyen cselekménnyel való fenyegetést, kényszerítést vagy a szabadságtól való megfosztást, akár nyilvánosan, akár a magánéletben történjék az.

1. Cikk

A jelen Deklarációban használt „nők elleni erőszak” fogalma bármely olyan, nemi alapú erőszakot jelent, amely nőket érő fizikai, szexuális vagy lélektani károsodást vagy szenvedést okoz, beleértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, kényszerítést vagy a szabadságtól való megfosztást, akár nyilvánosan, akár a magánéletben történjék az.

2. Cikk

A nők elleni erőszak értelmezése szerint felöleli, de nem korlátozódik a következőkre:

a) a családban elkövetett fizikai, szexuális és lélektani erőszak, ideértve a verést, a háztartásban élő leánygyermekkel való szexuális visszaélést, a hozománnyal összefüggő erőszakot, a házastársi megerősítést, a női nemi szerv csonkítását és a nőkkel szemben hátrányos más, hagyományos gyakorlatot, a nem házastársi és a kizsákmányolással összefüggő erőszakot;

b) a közösségben történő fizikai, szexuális és lélektani erőszak, ideértve a nemi erőszakot, a szexuális visszaélést, a munkahelyi, az oktatási intézményekben és másutt történő szexuális zaklatást és megfélemlítést, a leánykereskedelmet és a kényszerű prostitúciót;

c) az állam által elkövetett vagy eltúrt erőszak, bárhol is történjék az.

3. Cikk

A nőknek joguk van az összes emberi és alapvető szabadságjog egyenlő élvezetére és védelmére a politikai, a gazdasági, a társadalmi, a kulturális, a polgári és az élet bármely más területén. E jogok felölelik többek között:

- az élethez való jogot,
- az egyenlőséghez való jogot,
- a személyi szabadsághoz és biztonságához való jogot,
- a törvény előtti egyenlő védelem jogát,
- a megkülönböztetés minden formájától való mentesség jogát,
- az elérhető legmagasabb szintű fizikai és szellemi szabadsághoz való jogot,
- az igazságos és kedvező munkakörülményekhez való jogot,
- a jogot, hogy a nőket ne vessék alá kínzásnak vagy más kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek.

4. Cikk

Az Államoknak el kell ítélniük a nők elleni erőszakot és nem hivatkozhatnak semmilyen szokásra, hagyományra vagy vallási

megfontolásra, hogy ezáltal mentesüljenek az erőszak felszámolásával kapcsolatos kötelezettségeik alól. Az Államoknak késlekedés nélkül az összes megfelelő eszközzel olyan politikát kell folytatniuk, amely felszámolja a nők elleni erőszakot. E célból:

a) meg kell fontolniuk, hogy ott is ratifikálják a Nőkkel Szembeni Megkülönböztetés Minden Formájának Felszámolásáról szóló Egyezményt, ahol még nem került rá sor, vagy csatlakozzanak hozzá vagy vonják vissza az Egyezménnyel kapcsolatos fenntartásait;

b) tartózkodjanak a nők elleni erőszak elkövetésétől;

c) tanúsítanak kellő szorgalmat a nők elleni erőszak megelőzésében, kivizsgálásában és a nemzeti törvényhozásnak megfelelő büntetésében, akár az állam, akár magánszemély követi is el azokat;

d) az egyes nemzeti törvényhozásokban hozzanak büntetőjogi, polgári, munkaügyi és közigazgatási szankciókat, hogy az erőszak által sújtott nők jóvátételt, az elkövetők pedig büntetést kapjanak. Az erőszak által sújtott nők jussanak hozzá az igazságszolgáltatáshoz; a nemzeti törvények biztosítsák számukra az általuk elszenvedett károk igazságos és hatékony orvoslását; az Államok tájékoztassák a nőket az igazságszolgáltatási mechanizmusokhoz való jogaikról;

e) fontolják meg nemzeti akciótervek kidolgozásának a lehetőségét a nők erőszakkal szembeni védelmére, vagy egészítsék ki ilyen értelemben a már meglévő terveket, figyelembe véve az együttműködési lehetőségeket a nem kormányzati szervezetekkel, különös tekintettel azokra, amelyek a nők elleni erőszak ügyével foglalkoznak;

f) fejlesszenek ki átfogó módon megelőző módszereket és mindenfajta jogi, politikai, közigazgatási és kulturális intézkedést, amelyek elősegítik a nők védelmét bármilyen erőszakkal szemben és biztosítják, hogy a nőket ne fenyegetse többé az újraelnyomás veszélye olyan törvények miatt, amelyek nem veszik figyelembe a nemi szempontokat, a végrehajtást vagy egyéb intézkedéseket;

g) a rendelkezésre álló források figyelembevételével a lehető legnagyobb mértékben tevékenykedjenek a nemzetközi együttműködés keretében avégett, hogy az erőszaknak kitett nők és amennyiben erre szükség van, gyermekeik is szakszerű támogatásban részesüljenek, legyen ez rehabilitáció, gyermekgondozási tanácsadás, kezelés, tanácsadás, egészségügyi és szociális szolgáltatás, intézmények és a programok,

valamint támogató struktúrák; hozzanak meg minden megfelelő intézkedést, hogy elősegítsék biztonságukat, fizikai és lélektani rehabilitációjukat;

h) a kormányzati költségvetésben biztosítsák a nők elleni erőszak felszámolásával összefüggő tevékenységek fedezésére szolgáló forrásokat;

i) hozzanak olyan intézkedéseket, amelyek biztosítják, hogy a nők elleni erőszak megelőzéséért, kivizsgálásáért és büntetéséért felelős szervek tisztjei és az illetékes köztisztviselők megfelelő kiképzést kapjanak, amely érzékennyé teszi őket a nők ezirányú szükségletei iránt;

j) hozzanak meg minden intézkedést, különösen az oktatás terén, amely arra irányul, hogy módosítsák a férfiak és a nők szociális és kulturális magatartásformáit és hogy felszámolják az előítéleteket, a szokásokat és minden egyéb olyan gyakorlatot, amely bármelyik nem felsőbbbségén vagy alacsonyrendűségén, valamint a férfiak és nők sztereotip szerepfelfogásán alapul;

k) mozdítsák elő a nők elleni különböző formájú erőszak megnyilvánulásairól folyó kutatást, anyaggyűjtést és statisztikai felmérést, különös tekintettel az otthoni erőszakra, és bátorítsák a kutatást a nők elleni erőszak okairól, természetéről, súlyosságáról és következményeiről, a nők elleni erőszak megelőzését célzó intézkedések hatékonyságáról; a statisztikákat és a tanulságokat hozzák nyilvánosságra;

l) hozzanak megfelelő intézkedéseket, hogy felszámolják az erőszaknak különösen kitett nők elleni erőszakot;

m) az ENSZ emberjogi okmányában előírt jelentésekbe vegyék fel azokat a tényeket, amelyek a nők elleni erőszakra és a Deklaráció végrehajtására hozott intézkedésekre vonatkoznak;

n) bátorítsák a megfelelő irányelvek kidolgozását, hogy ily módon segédkezzenek a jelen Deklarációban felsorolt elvek megvalósításában;

o) ismerjék el a nőmozgalom és a nem kormányzati szervezetek szerepének fontosságát a nők elleni erőszak problémájának tudatosításában és enyhítésében;

p) biztosítsák és segítsék elő a nőmozgalom és a nem kormányzati szervezetek munkáját és működjenek velük együtt helyi, nemzeti és regionális szinten;

q) bátorítsák azokat a kormányközi nemzetközi szervezeteket, amelyeknek tagjai, hogy vegyék fel programjaikba a nők elleni erőszak megfelelő módon való felszámolását.

5. Cikk

Az ENSZ szervei és szakosított intézményei illetékességük szerint járuljanak hozzá a jelen Deklarációban körvonalazott jogok és elvek elismeréséhez és megvalósításához és e célból, többek között:

a) nemzetközi és regionális együttműködés keretében dolgozzák ki a nőkkel szembeni erőszak elleni harc regionális stratégiáját, cseréljék ki tapasztalataikat és finanszírozzák azon programokat, amelyek a nők elleni harc felszámolását célozzák meg;

b) szervezzenek olyan találkozókat és szemináriumokat, amelyek széles körben felkeltik az emberek érdeklődését a nőkkel szembeni erőszak ügyében;

c) szervezzék az együttműködést és az eszmecserét az ENSZ emberjogi testületei között, hogy azok hatékonyan foglalkozzanak a nők elleni erőszak kérdésével;

d) az ENSZ szervezetei és testületei által a társadalmi problémákról és változásokról készített jelentésekben mint pl. a világ társadalmi helyzetéről szóló időszakos jelentésekben vizsgálják meg a nők elleni erőszak kérdésének alakulását;

e) bátorítsák az ENSZ szervezetei és testületei közti koordinációt avégett, hogy a folyó programokba is bevegység a nők elleni erőszak kérdését, különös tekintettel az erőszaknak rendkívüli módon kitett nőkre;

f) mozdítsák elő a nők elleni erőszakkal foglalkozó irányelvek kidolgozását vagy ilyen tárgyú kiadványok összeállítását, figyelembe véve a jelen Deklarációban foglalt intézkedéseket;

g) a nők elleni erőszak felszámolásának kérdését megbízatásuk teljesítésének részeként és mint az emberi jogok biztosításának eszközét kezeljék;

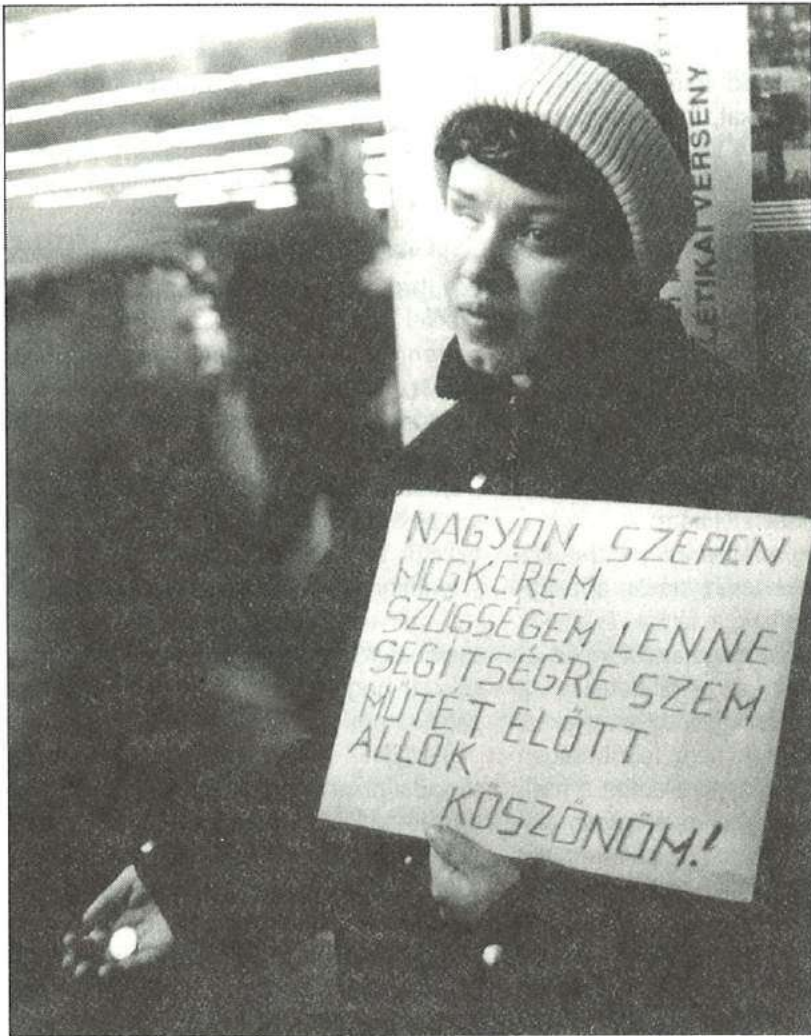
h) működjenek együtt a nem kormányzati szervezetekkel a nők elleni erőszak kérdésében.

6. Cikk

A jelen Deklarációban megfogalmazott elvek közül egy sem érinti az egyes országok törvényeiben vagy bármely nemzetközi egyezményben tartalmazott előírásokat vagy egyéb, egy adott Államban érvényben lévő eszközöket, amennyiben azok alkalmasabbak a nők elleni erőszak megszüntetésére.

A Deklaráció fordítása a
MAGYAR NŐK SZÖVETSÉGE
gondozásában készült.

Budapest, 1996. február

Köztéri közöny

A koldusok tartják bennünk a lelket, velük vigasztalódunk nap mint nap. Ha már végképp kilátástalannak érezzük a nincstelenséget, elég egy pillantást vetnünk valamelyik rongyokba csavart kéregetőre, és szívünket rögvest büszke megnyugvás tölti el.

Mert itt azért még nem tartunk. Nem is fogunk tartani soha. Majd kifizetjük valahogy a törlesztéseket, a díjhátralékot meg nem kell olyan komolyan venni, hiszen mi a fenét tudnának csinálni velünk. A lakásból csak nem raknak az utcára, legfeljebb kikapcsolják a telefont. Na bumm, legyen meg az örömük. Egyébként is, nemsokára jön a gazdasági felendülés. A választások előtti évre ígérik.

Néhány éve persze egészen más volt. Akkor még ritkaságszámba ment a koldus, akkor még elborzadtunk, ha alamizsnáért rimánkodó kislánnyal találkoztunk a körúton. Akkor még úgy hittük, hogy rövidesen eltűnnek a szemünk elől ezek a szerencsétlenek. Hogy hova? Ilyen apró részleteken nem törtük a fejünket, de azt egész bizonyosan tudtuk, hogy ez így nem mehet tovább. Tévedtünk.

A koldusok egyre többen és többen lettek, valósággal ellepték az utcát. Először főként csak férfiak, majd gyerekek, nők, öregasszonyok. Román cigányok és magyar nyugdíjasok, mankóra támaszkodó testi fogyatékosok és beteget színlelő egészségesek. Törődött tekintetű fiúcskák, prostitúcióra még nem fogható lányok. A kéregetés mesterfogásain kívül nem tanították meg őket semmire.

Megszoktuk őket, hozzátartoznak a mindennapjainkhoz.

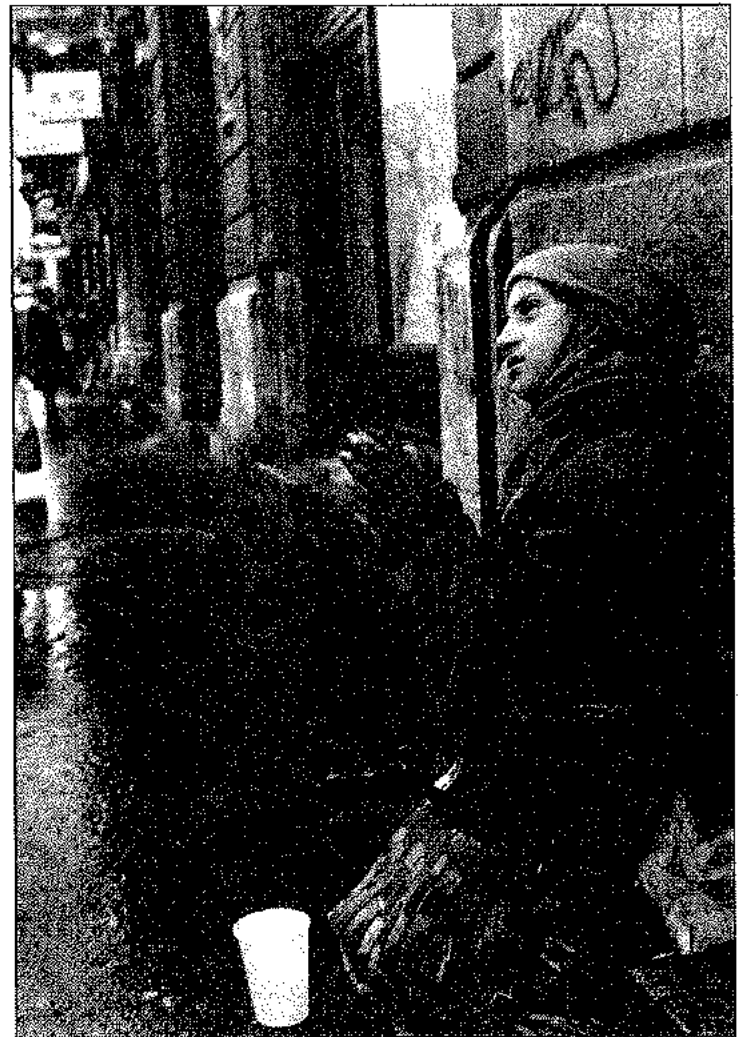
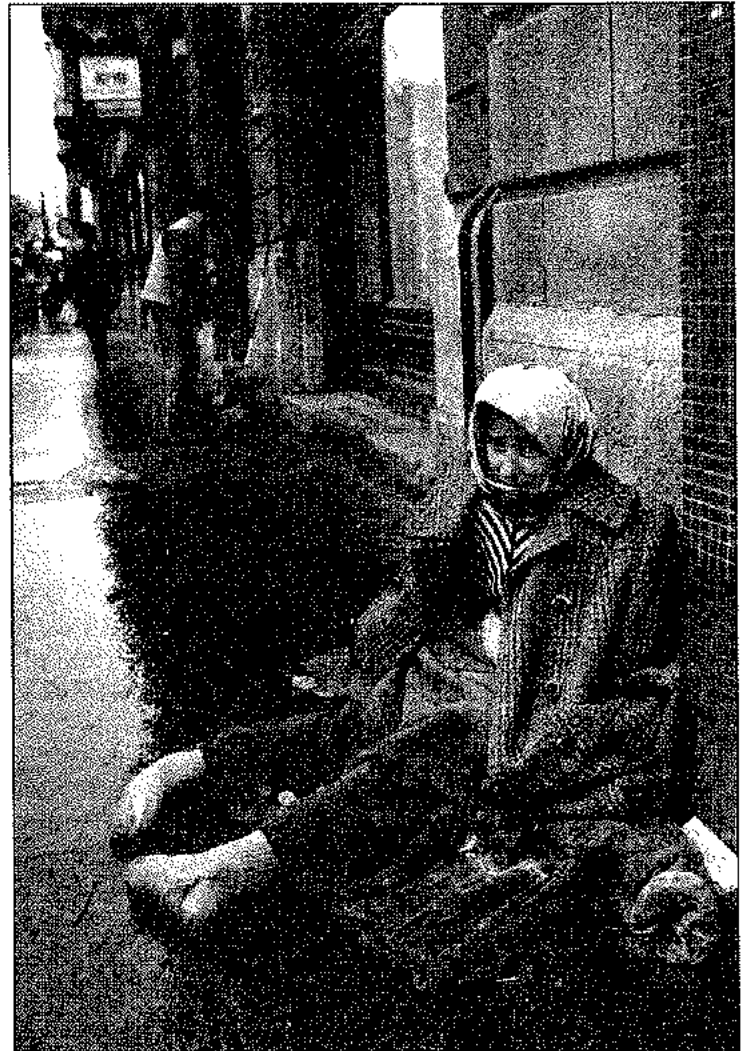
A koldusok a városkép részévé váltak, ugyanolyan szokványos utcarészletté, amilyen egy hámló vakolatú házfal, vagy egy telefirkált hirdetőoszlop. Arctalan tárgyakká alakultak a szemünkben, mi pedig belefásultunk az emberi ésszel felfoghatatlan nyomor látványába. Igyekszünk tudomást se venni róluk. Megvető sajnálkozáson kívül jobbára közömbösen viselkedünk irántuk, na jó, esetleg szentségetünk, ha valamelyikük megérinti a ruhánkat.

Mára a sajtó egykoron élénk érdeklődése is elpárolgott. Bár a téma ezúttal csakugyan az utcán hever, az újságírók inkább friss szenzációk után kutatnak. Meg aztán minek terhelnék szomorú dolgokkal az olvasót, annyi más gond és baj adódik az életben.

Itt van például a Lady Diana. Aggasztó híreket hallani felőle, csak remélni lehet, hogy a válás nem viseli meg túlságosan. Elképesztő, hogy mi minden megtörténhet az angol uralkodóházban.

szöveg: Gyűri Anna
fotó: Bozzi Vera

jobbra fent – 1992. Nagykörút, jobbra lent – 1996. Nagykörút

A nők és a művészet

Melita Gabrič:
A NŐK ÉS A MŰVÉSZET

A nők helyzete a művészettörténetben a fennálló társadalmi rendszerrel együtt változott. Így a nő a XIX. századig a művészetben elsősorban a modell szerepét töltötte be, és csupán a XIX. század óta van módja rá, hogy művészként is érvényesüljön.

A női passzivitás tételét a művészetben sokáig az a körülmény indokolta, hogy a nők – kevés kivételtől eltekintve – nem lehettek művészek (nem ismerték el őket annak), tehát nem léphettek föl alkotó módon a társadalmi valósággal szemben, és nem használhatták föl szabadon a rendelkezésükre álló eszközöket. Annál inkább jelen voltak a művészetben mint modellek akiket néznek, azaz mint a világ képzőművészeti víziójának passzív részei. A passzivitás egyébként nem csak a női modellek helyzetére volt jellemző, hanem azokra a beállításokra és szerepekre is, melyekben őket ábrázolták.

A nő mint modell és a nőinárcizmus

Berger⁽¹⁾ állítása szerint a nők társadalmi jelenléte különbözik a férfiakétól. A különbség abból fakad, hogy a férfiak társadalmi jelenléte a hatalom ígéretén alapul, melyet személyük testesít meg, legyen az akár erkölcsi, akár gazdasági, akár szexuális, stb. hatalom. A férfi számára tett ígéret mindig egy külső tárgyra vonatkozik. A nő társadalmi jelenléte ezzel szemben a nő önmagához való viszonyát fejezi ki, amely megszabja, mit szabad és mint nem vele tenni. A nő mindig önmagát ígéri. Az ő ereje külsejében rejlik, ami által esetleg szert tehet némi közvetett, igen korlátozott társadalmi hatalomra is.

A férfi cselekszik, a nő megmutatja magát. A férfiak nézik a nőket, a nők

pedig azt figyelik, hogyan néznek rájuk. A nő átveszi a férfi értékítéletét önmaga nőiességéről. Ily módon önmagát fokozza le tárggyá, sőt, még szűkebben véve: egy vízió tárgyává – egy tekintetté.

A nők modellként való bemutatása azt a tételt akarja igazolni, hogy a nő nárcisztikusabb a férfinnál. Ezt már gyakran próbálták bebizonyítani a pszichoanalízis, a kognitív elmélet és különböző szociálpszichológiai elméletek segítségével. A vizuális művészetben ez a tétel még nagyobb hangsúlyt kapott azáltal, hogy a passzív női modellek kezébe tükröt adtak. Berger szerint a nők modell-szerepe manapság a tömegmédia területére tevődött át, elsősorban a reklámszakmába, ahol a női modellek a vízió nárcisztikus alanyának szerepét játsszák. A nárcisztikus jellemet gyakran úgy értelmezik, mint az önálló, autonóm egyéniség ellentétét, és amíg az önálló egyéniség (akinek muszáj is annak lennie) aktívan cselekszik, társadalmi felelősséget vállal, addig a nárcisztikus személyiség tevékenysége megmarad saját teste vonzáskörében amit a társadalmi közgondolkodás a passzivitással azonosít.

Nárcisz nézegeti magát – e jelenet ábrázolásának a célja az esetek többségében nem valamiféle kontempláció (elmélyült szemlélődés) bemutatása, hanem sokkal inkább a mérhetetlen hiúság megjelenítése. Nárcisz tehát nő, aki valójában sohasem békélt meg azzal a tudattal, hogy vágyának tárgyától el legyen szakítva, ezért megmarad az öncsodálatnál és a passzivitásnál.

Freud nárcizmus-elméletében – melyben az autoerotizmus fogalmát is taglalja – ismerteti a nárcizmusra való „hajlam” nemek szerint eltérő voltáról szóló tézisét is. A „szubjektum nélküli szubjektivitás”, ahogy Adorno a nárcisztikus alanyiságot nevezi, valamint a nők nárcisztikusnak való bélyegzése jól alátámasztják azt az elgondolást, mely szerint a nőnek nincs szilárd személyisége, és mint ilyen nagyon is alkalmas a passzív modell szerepére.

A nárcizmusra való „hajlam” nemek szerint eltérő voltáról szóló elméletének alapját Freud a nárcizmus strukturális elemzésében vetette meg. Ebben a nárcizmusnak két fajtáját

különbözteti meg: a primer nárcizmust, amely eredendően létezik mindenki benn, és a szekunder nárcizmust, amely úgy jön létre, hogy a libidó iránya visszafordul az egyén felé, tehát önmagára irányul. A szekunder nárcizmus esetében Freud különbséget tesz a „férfi” és a „nő” tárgyválasztása között: az első az ún. támaszkodó típus, amikor a libidó-ösztön az ego ösztöneire támaszkodik, azokból fejlődik ki. Ez többek között abban nyilvánul meg, hogy a szexuális vágy legelőször az anyára irányul. A támaszkodó típusú tárgyválasztás a férfiakra jellemző. Ennél a típusnál gyakori önnön személyének szexuális túlértékelése, ami a primer gyermeki nárcizmusból ered. A libidó tárgya megválasztásának másik fajtája az ún. nárcisztikus típus, ami úgy mond a nőkre jellemző, akiknél a primer nárcizmus csak fokozódhat, de támaszkodó típusúvá sohasem változik át. A nő érez bizonyos fajta önelégedettséget – mondja Freud –, amely kárpótolja őt azért, hogy libidója tárgyának megválasztásában társadalmilag korlátozva van. A női modellek pedig jószerivel lehetetlen megválasztania libidója tárgyát, hiszen éppenséggel ő az, akit néznek, a „nézés tárgya” ő maga.

A nőkre jellemző nárcisztikus típusú tárgyválasztás tehát igazából nem teszi lehetővé vágyuk tárgyának megválasztását. Ezek szerint nyilvánvaló, hogy a „valódi” választás a támaszkodó típus, azaz a férfi előjoga, és ezért a nők tárgyválasztását a valódi, támaszkodó férfitípus ellentétéként definiálhatjuk. Egyszerűbben fogalmazva: a férfi az, aki a dolgok természeténél fogva kiválaszthatja vágyának tárgyát, a nő pedig alkalmasint e szerelem passzív elfogadója lehet. És ahhoz, hogy e szerelmet megkaparinthassa, nem árt egy kis magamutogatás és kacérság.

Freud állítása, miszerint a nőt önelégedettsége kárpótolja azért, hogy libidója tárgyának megválasztásában társadalmilag korlátozva van, erősen megkérdőjelezhető. Freud pozitívista módon elfogadja a „társadalmi korlátozottságot a libidó tárgyának megválasztásában”, és ugyanakkor a halk, implicit beleegyezéssel megteremti annak apoteózisát a pszichoanalízis elméletében. Ezzel kapcsolatban

Flitterman véleménye is pozitívista, aki megállapítja, hogy Freud sematizálása kritikát érdemel annak szexizmusa miatt, de azután megjegyzi, hogy „Freud nem megteremtője, csupán leírója a fennálló patriarchális társadalomban uralkodó mechanizmusnak”. Éppen ez az „egyszerű leírás” az, amivel Freud (tudományosan) legitimitálta és reprodukálta a nők passzivitását, illetve szabadságuk társadalmilag való korlátozását.

A „valódi”, támaszkodó tárgyválasztás és a „nem valódi” tárgyválasztás közti különbség következményeképpen kétféle, nemileg meghatározott vágytípus alakul ki: a férfi vágya, hogy sze-ressen, és a nő vágya, hogy szeretve legyen. A férfi aktív szükséglete, hogy szeressen, és a nő passzív vágya, hogy szeressék, kitűnően beleillik a patriarchális társadalom társadalomelméleti kereteibe, és mellékesen a nő passzív modellként való bemutatásának mechanizmusába is. És ami a társadalom egészének működése szempontjából létkérdés: hogy két nem vágyai és szükségletei kiegészítsék egymást. Így már „világos, hogy egy adott személy nárcizmusa azokat vonzza leginkább, akik lemondtak önnön nárcizmusuk egy részéről, s cserébe megpróbálják elnyerni vágyuk tárgyának szerelmét⁽²⁾”.

Ezek szerint a nő az, aki nárcisztikus, aki nem valódi tárgyválasztása folytán megmarad a (primer) nárcizmuson belül. Ahhoz, hogy e nárcisztikus állapotában továbbra is megmaradjon, nem kell semmit se tennie. Vele ellentétben a férfi lemondott önnön nárcizmusának egy részéről, ami által nemcsak saját énjét, illetve nárcizmusát tudatosította önmagában – hiszen egyébként hogyan is tudott volna róla részben lemondani –, hanem azt az erőfeszítést is, amellyel „vágya tárgyának szerelmét” elnyerheti. Freud koncepciója tartalmazza azt a premisszát is, hogy a szekunder nárcizmusnak létezik két „altípusa”. Mégpedig a férfi nárcizmus, amely a szekunder nárcizmus fő jelentésének felel meg, valamint a női „szekunder nárcizmus”, amely inkább a primer nárcizmussal azonosítható.

A férfi – valódi tárgyválasztása révén – libidóját saját személyére irányítja: ez

a szekunder nárcizmus persze. A nőtől távol áll a valódi tárgyválasztás, mivel vágyának tárgyát saját személyiségétől függően választja meg, tehát libidóját bizonyos szempontból saját személyiségének holdudvarában tartja, s nem terjeszti ki annak tárgyára. Ez az ő önelégedettsége. Ez a női modell önelégedettsége, aki testével, fizikailag nem akar részt venni semmiféle társadalmi megmozdulásban, ellenkezőleg, megelégszik a libidó tárgyának passzív szerepével – amint azt már láttuk társadalomszociológiai természetének leírásánál.

Az a megállapítás, miszerint a nő (ha nem is teljes egészében, de a férfinál nagyobb mértékben) megmarad saját természetes (primer) nárcizmusában, teljesen egybevág a természetes, érzelmes nőről, és a racionális, gondolkodó férfiről szóló sztereotíp képpel.

A nő mint művész

A patriarchális társadalom körülményei között a nő a művészetben elsősorban modellként lehetett jelen, és azok a nők, akik maguk is művésszettel akartak foglalkozni, hatalmas ellenállásba ütköztek. Egyrészt szembeállították magukat a társadalom előítéletével, és a hagyományos női szerepek – feleség, anya, háziasszony – elvárásaival, másrészt az ezt az utat választó, a társadalmi normákkal dacoló művésznők művei a priori másfajta, elfogult megítélés alá estek, másfajta kritikát kaptak, mint a „férfi-művek”.

A nőnek az a döntése, hogy művész lesz, elsősorban a hagyományos, megszokott miliójából való kiszakadást jelentette. Továbbá le kellett számolnia azzal az ideológiával, amely a nőket csupán mint művészetpártolókat, vagy az „igazi” művészek odaadó szolgáit tudta elképzelni.

A művészi ambíciókat tápláló nő szembekerült avval az előítélettel, hogy a nő helye a családi otthonban van, viszont a számára előírt társadalmi szerep nem tette lehetővé e milió elhagyását. A feminista művészet-történet újabban fölfedezett néhány művésznőt, akik ilyen körülmények között természetesen nem válhattak társadalmilag elismertté.

A környezete által kiközösített művésznő jellemző példája Camille Claudel életműve. Ő művészi pályája során – amelynek végén elmebetegségebe került – környezetének sokféle előítéletével volt kénytelen szembenézni. Először szülei ellenérzésével szembesült, akik később a Rodinnal való szerelmi kapcsolata miatt ki is tagadta: „A szüleivel való szakításkor Camille elveszti érzelmi és anyagi biztonságát, és azt az illúziót, hogy egy polgárlány élete összeegyeztethető egy szobrásznő tevékenységével.” Ugyanakkor Camille Claudel egész munkásságát végigkísérte az a szemlélet, hogy ő Rodin tanítványa, ami művészetének sokat ártott. Jólehet elismerő kritikákat is kapott, de zsenialitását mindig Rodin hatásának tulajdonították, valamennyi pozitív recenzió megemlíti mesterét is. Rodin csodálói benne csak egy kitűnő tanítványt láttak, aki mesterének eszméit „kedvességgel”, „mély költészettel” és „dekorativitással” színezte.

A szobrásznő életművét – amit az utóbbi időben újra fölfedeztek⁽³⁾ – olyan kifejezésekkel jellemezték, melyek a hagyomány szerint a női „természettel” kapcsolatosak, és az értelmi-reflexív, valamint az érzelmi-érzéki szféra szétválasztásának elvén alapulnak. A művésznő alkotásainak dekorativitását taglaló méltatás persze nagy lépés előre – figyelembe véve a női modellek dekorativitását kihangsúlyozó beállításokat –, ugyanakkor nem kerülhetik el figyelmünket e kritika negatív felhangjai sem.

Az a vélemény, mely szerint a női művészet „nőiesebb”, és több benne az érzelm, a patriarchális közgondolkodás következménye. E szemlélet értékrendje nem semleges, tehát az alkotó neméből von le előzetes következtetéseket, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a „női” művészet újkeletű meghatározás, és szükségképpen az „általános” (tehát lényegében a férfiak által művelt) művészethez viszonyítva definiálták.

Ez egyrészt jelenti azt, hogy a női művészeket csak nem régóta fogadják el művészeknek, másrészt azt, hogy a nőnek – aki most már akár művész is lehet – olyan sztereotípiákkal kell megküzdenie, amelyeket akkoriban tulajdonítottak a nőknek, amikor azok

még csak művészetpártolók vagy művészek odaadó szolgálói lehettek. A „női” művészet kifejezés tehát egy lépés előre, mégha kicsi is, hisz semleges terminusnak semmiképp se lehet nevezni. A már régóta létező művészet ellenpólusaként lép föl, amely csupán emiatt is mértékéül szolgál.

A művészetnek ez az „új fajtája” nem csak alkotójának személye miatt újdonság, hanem diszkurzív jellege miatt is. A diszkurzív jelleg azt jelenti, hogy a női művészet beilleszkedett a társadalmi viszonyok közé, a (nemrég még) relatív többségben lévő férfi-művészek elfogadják, ezért ezen „új fajta” kutatásához új eszköztárra van szükség. És mivel ez az „új fajta” művészet olyan társadalmi viszonyok között létezik, melyek a két nemnek egymástól merőben eltérő hatalmi pozíciókat biztosítanak, ezért a nőkről szóló általános sztereotípiák a női művészekre is kiterjednek. Műveikben így jelennek meg a tipikus „női vonások”, amelyek – mint látni fogjuk – a nemek közti különbségről alkotott legprimitívebb képzetekből erednek: hogy a nők érzelmesebbek, csapodárabbak, s velük ellentétben a férfiak racionálisabbak, függetlenebbek, önállóbbak stb.

Az érzelmes nő és az értelmes férfi

Az érzés és az értelem merev kettéválasztását a modern munkamegosztás tette lehetővé, tehát az instrumentális és a szubsztanciális (lényeges, alapvető, elemi) szféra szétválasztása. Ebrecht & Hentschel állítása szerint az ész és az érzelmek kettéválasztására csak akkor került sor, amikor a társadalomban különvált az anyagi termelés, valamint a gyermekszülés és -nevelés funkciója, és amikor a partnerek közti vonzalom és szerelem fontos, mi több: elengedhetetlen feltétele lett a házastársi kapcsolatnak és a gyermeknevelésnek. Ekkor lettek a nők felelősek a család érzelmi egyensúlyának megőrzéséért, és azóta jellemző rájuk a „tipikusan női érzelmi reakciók”. És mivel az instrumentális szféra a férfiaknak „jutott osztályrészül”, a szubsztanciális pedig a nőknek, ezért szakadék támadt az „érzelmes nő” és az „értelmes férfi” között. Ez a felosztás óhatatlanul maga után vonta a nők alárendeltségét, mivel az instrumentális szférában gyökerező

társadalmi hatalomból egyenlőtlen mértékben részesülnek.

Így már érthető, hogy a művészet, amely az instrumentális szféra valamiféle szuprastruktúrája (felsőszintű képződménye), egy ilyen felosztás révén miért lett a férfiak kiváltsága.

Az ész és az érzelmek merev szétválasztásának másik oka a gyakran emlegetett „felvilágosodás” eszméinek hatása. A felvilágosodás ugyanis radikálisan kettéválasztotta az ésszt és az érzelmeket. Ebben később nagy szerepe volt Freudnak is, aki e megkülönböztetés legitimizálásához azzal járult hozzá, hogy az érzelmeket az „ösztonélet”-re redukálta, és szembeállította az értelemmel (melyet az egonak tulajdonított).

Az ész/érzelem kettősségénél nem csupán e két kategória értékbeli kizárólagossága problematikus – ami a férfi-nő szembeállításán alapszik –, de problematikus e kettősség önmagában is, mivel az ember belső lelkiületét – ami nemtől függetlenül jellemző valamennyiünkre – kívülre helyezi, megteremtve ezzel a jó és a gyöngye dualizmusát. E dualizmus a nemek közti különbségek terén a racionális férfi és az érzékeny nő kategóriájaként jelenik meg.

Ahhoz, hogy az érzelmek és az értelem „dialektikus viszonyá”-ból „dualista kizárólagosság” váljék, szükség van bizonyos motivációra és mechanizmusra. Ha a nemek közt létrejött szakadék keletkezésének motivációját, tehát okát, és mechanizmusát, azaz módját keressük, akkor kézenfekvő Wendy Hollway⁽⁴⁾ magyarázata, aki szerint a motiváció a hatalmi helyzet, a mechanizmus pedig a projekció. Az „instrumentális” szférában a férfi értelmének pozitív értéke van amely a hatalom forrása. Az egyén „értelmének hatalmát” közvetve is ki tudja használni, például műalkotások létrehozásával, vagy a tömegmédiában, amely a nőt érzelmesebbnek állítja be. A „légy értelmes!” imperatívusa nem kívánt tartalmú képzeteket is kiválthat, például dacos, ellenséges érzéseket. A nőt érzelmesnek tartják, csak hogy a férfi okosnak érezhesse magát. E megosztottság az ellenkező irányban is hasonlóan működik.

A közvéleményben uralkodó érzelmes nő sztereotípiája oda vezet, hogy a nő maga is „érzelmesen” viselkedik, és „az értelem nemkívánatos ismérveit” a férfiba vetíti.

Mivel a patriarchális szemlélet az érzelmeket nem tekinti pozitív értéknek, jogosan vetődik fel a kérdés,

vajon a nők miért ragaszkodnak olyan magatartásformához, amely nem nyer pozitív elismerést? Ennek egyik oka kétségkívül az, hogy a túlnyomóan „instrumentális” dominanciájú társadalmi értékrenden belül az érzelmi beállítottság a nőt bizonyos hatalommal ruházza föl. Ahhoz ugyanis, hogy a férfi érzelmi beállítottságú lehessen, érzelmi életét a nőbe kell vetítenie, aki csak akkor képes azt befogadni, ha a tőle elvárt érzelmi beállítottsággal azonosul. Ő tehát ily módon, az ellentétes pólus elfoglalásával tesz szert némi hatalomra, ami persze csak a szűk családi körre vonatkozik, az instrumentális szférára csöppnyi befolyása sincs (még közvetett sem). Így már érthető, hogy az első művésznők megjelenésekor miért terjedt ki a projekciók és előítéletek egész sora erre a területre is.

Ez tehát az „érzelmes nő” és az „értelmes férfi” közti megosztottság (újra) keletkezésének modellje. E modell abból a feltevésből indul ki, hogy a nemek közti társadalmi különbségeket nem csupán biológiai eltérések okozzák, hanem a társadalmi felfogás is közrejátszik. A nemek közti szakadék létrejöttéért ezen kívül másik két tényező is felelős: az instrumentális munka és az ideológiai nyomás.

A társadalmi viszonyoknak és a nemek közti egyenlőtlen hatalmi viszonyok reprodukciójának megfelelően a közgondolkodás a nők alkotásaiban tipikus „női” momentumokat keres (és talál). Ez a megosztottság-szemlélet, és a nemi jellegzetességek sztereotip megkülönböztetése a társadalmi hatalommegosztásban továbbra is egyenlőtlen helyzetet eredményez.

A nő a tömegmédiákban

A művészetben a nők hosszú utat tettek meg a képzőművész modelljének vagy a műélvezőnek a szerepétől az önálló és aránylag egyenrangú művésznő státusáig. A női modellek szerepe tartalmilag és lényegileg máig ugyanaz maradt, megváltozott viszont az őket bemutató média, ezért manapság túlnyomórészt a tömegmédiákban főleg a reklámokban szerepelnek. Ez azt az elméletet támasztja alá, miszerint a nő „dekoratívabb” és erotikusabb, illetve

erotizáltabb. A másik két tipikus női szerepben, az anya és a háziasszony szerepében viszont a nő tökéletesen meg van fosztva szexuális vonzerejétől, és kizárólag a dolgozó férfival, és/vagy a tőle függésben lévő gyermekével kapcsolatban jelenik meg.

E beállítást jól példázza az egyik mosóporreklám, amely a szlovén televízióban a különféle tisztítószerrek reklámjának prototípusa lehetne:

A nő otthon van kisgyermekével. A hazatérő férfi hoz neki egy doboz mosóport, ami a „hatékony mosás új záloga”. A reklámban a nőt megszokott otthoni környezetében látjuk, ahol az egyetlen lehetséges változás csakis férfitől eredhet, illetve az ő instrumentális tevékenységének a világából jöhet. A „siker új záloga” a külvilágból jön, és a férfi hozza, aki a nő megszabadítójaként lép föl, hiszen az asszony szenved attól, hogy a munkája nem elég hatékony. Ebből világosan kitűnik, hogy a nő hivatása a tisztaságról, a férjről és a gyerekekről való gondoskodás. Ezek azok a tevékenységek, melyeket a munkamegosztás során a nőre osztottak, amikor is „a társadalomban különvált az anyagi termelés, valamint a gyermekszülés és -nevelés funkciója”. Ugyanilyen világos a férfi hivatása is: biztosítani a fejlődést, ami a férfitevékenységek világában „megy végbe”. Ez a rövid forgatókönyv pontosan egybevág Toffler megfigyelésével az ipari társadalmon belüli munkamegosztásról: „A férfi magára vállalta a munka történetileg tökéletesebb formáit, míg a nőnek megmaradtak az ősből, kezdetlegesebb munkafajták. Mintha a férfi átlépett volna a jövőbe, miközben a nő megrekedt a múltban”.

Látjuk tehát, hogy a nő, mivel ellátó tevékenységet végez, ki van zárva a fejlődés és a siker világából. Megmarad a számára előírt hagyományos szerepében, melyben csak arra van lehetősége, hogy „új férfi-találmányokat” alkalmazzon régi feladatainak elvégzése során. Helyzete a „hatékony mosás új záloga”-val mit sem változik, hisz az csak a tisztább mosást teszi lehetővé, ám még ezt az eszközt is kívülről kapja. A férfi ugyanis azzal, hogy fölfedezte a „hatékony mosás új záloga”-t, voltaképp saját sikerének „záloga”-t találta föl, és ezzel a női „gondoskodás mintapéldájá”-t mint a „sikertelenség mintapéldájá”-t erősítette meg.

tette meg.

E reklám üzenetével kapcsolatban szeretném felhívni a figyelmet a nyugati példa átvételének veszélyére, arra, hogy a nyugati társadalmak mintája a szlovén viszonyokra korábban sem volt jellemző, hiszen nálunk a nők többsége akkor is alkalmazásban állt. A nőnek ilyen (kizárólag) szubsztanciális helyzetbe hozása azt eredményezheti, hogy a nőket azonosítják a háziasszonnyal (aki otthon van, főz, mos, gondoskodik a férjéről és a gyerekekről), hiszen ez az állandóan sulykolt nő-kép, ha áttevődik a köztudatba, akkor társadalmi normává és elvárassá válik. Ez pedig könnyen befolyásolhatja azokat, akiknek nincs kialakult véleményük a nők társadalomban betöltött szerepéről. Ennek a média által sugallt képnek a hatékonyságára mindenképpen befolyással vannak azok a médián kívüli folyamatok, melyek a gyermekszületek számának növekedését⁶⁾ szorgalmazzák, s ezért a nőt szeretnék visszaszorítani a szubsztanciális szférába.

Jegyzetek

- 1 – John Berger: *Ways of Seeing*, Penguin Books, 1981.
- 2 – Freud: *Zur Einführung des Narcissmus / Studien Ausgabe I II*, S. Fischer, 1914./
- 3 – Retrospektív kiállításai: 1984. Musée Rodin, Párizs; 1985: Kunstmuseum, Bern; 1990: BATIG Kunstfoyer, Hamburg. In: *Wahnsinns Frauen*, Suhrkamp, 1992.
- 4 – *Changing the Subject*, Methuen, London, 1984.
- 5 – Szlovénia területe: 20 300 km² lakossága (1990): 1 952 000 fő (1994): 2 000 000 fő (ford. megj.)

A szerzőről:

Melita Gabrič – hivatásos újságíró, a Nőpolitikai Hivatal munkatársa, a *Nők helye* c. fesztivál szimpóziumjának szervezője, melyet 1995. október 13–18. között rendeztek Ljubljánban in: *Dialogi* 1995/5-6. sz., 132-138.1. (szlovén kulturális és társadalomtudományi folyóira, főszerkesztője Emica Antočič)
címe: Založba ARISTEJ d.o.o., 62212 Šentilj, p. p. 3,
„za Dialoge”

fordította:
Potoczki Klára

A jelkép

A Saját szoba című esszéjében Virginia Woolf egy helyütt elképzeli, mi történt volna, ha Shakespeare-nek létezett volna egy hasonlóan tehetséges húga. A gondolat kísérlet eredménye lehangoló: „...egy nő, ha nagyon tehetségesnek születik a tizenhatodik században, kétségkívül megőrül, agyonlövi magát, vagy egy faluszéli házikóban végzi mint boszorkány és vajákos, akitől mindenki fél, s akit mindenki gúnyol. Mert különösebb lélektani érzék nélkül is bizonyosak lehetünk benne, hogy e felettébb tehetséges lányt, ha megpróbál élni is poétai tehetségével, úgy gáncsolt, úgy akadályozott volna mindenki, s úgy megkínózták, megszagatták volna saját feleselő ösztönei, hogy minden kétséget kizáróan el kellett volna veszítenie az egészségét és a józan eszét.”

A tanulmány 1928-as megjelenésének idején Franciaországban javában zajlott egy valódi testvérpárnak az élet által kreált története. Camille ekkor már tizenöt éve egy tébolyda lakója, míg Paul fivére közismert író, költő és sikeres diplomata.

A Claudel testvérek óvó, szerető vidéki környezetből érkeztek Párizsba. Camille kiugró tehetségű szobrásznövendék volt, okos és nagyon szép. Húsz éves, amikor a negyvenhárom éves Rodinnel találkozik. A szerelem elsőpró erejű, szenvedélyes és inspiráló.

Camille mesterre, barátira, szerelmesre talál Rodinben, és eltökélten alkot. Rodin pedig leghíresebb szobrai mintázza meg a Camille-szerelem idején.

Hogy végződhet mindez az örültekházában? A történetek rekonstrukcióját többek között az idős korában megkésett lelkifurdalástól gyötört testvér, Paul Claudel is megkísérli. Miután jellemzi nővérét: „Kevély homloka alól kiragogyog-

tak nagyszerű szemei. (...) Mély benyomást tevő arc, bátor, nyílt, sugárzó, vidám. Mint aki sokban részesült...” – így folytatja: „Az elválás elkerülhetetlen volt. (...) Camille nem nyújtott biztosítékot a nagy embernek, hogy tiszteletben tartja majd szokásait, és hízéleg hiúságának, amit megkapott a régi élettársától. Másrészt két hasonló erejű és más-más ideálokat követő zseni úgysem tudta volna sokáig megosztani ugyanazt a műtermet, és kielégíteni ugyanazt a közönséget. A férfi számára a válás szükségszerűség volt, nővérem számára a teljes, mély, végérvényes katasztrófa. Egy férfi számára a szobrászat egyet jelent a józan ész állandó kihívásával, egy magányos nő számára és egy olyan temperamentumú nő számára, mint az én nővérem, tökéletes lehetetlenség. Mindent Rodinre épített, és vele együtt mindent elvesztett.”

A régi élettárs Rose, az ifjan megismert, valaha csinos gombvarrólány, aki fél évszázadon át alázatosan gondozza Rodint, gyerekeket szül, és aki, ha vendégségbe hívják a művészt, órákig várja egy hideg utcai padon, írástudatlan, ápolatlan, de a végsőig hűséges, ez a Rose, életre-halálra képes megküzdeni vetélytársnőjével – és győz.

Rodin öt veszi feleségül, igaz nem rögtön, hanem ötvenhárom évi együttélés után.

Camille örökre egyedül marad. Találkozása Rodinnel több, mint sorszerű volt, mondhatni végzetes. Aki ennyire érzékeny – következképpen kiszolgáltatott – az gyógyíthatatlan sérülést szerez, ha elárulják. Egyre zavartabb, egyre betegbb. Amikor 1913 nyarán a kórházi betegszállítók erőszakkal magukkal viszik iszonyatosan elhanyagolt lakásából, már szörnyűséges állapotban reszket önkezével összetört szobrai között.

Paul évtizedekig nem találkozik a „bűnös nővel”, akinek betegsége hosszú, reménytelen magányban éri el azt a súlyos fokot, hogy elmeegógyintézetbe kerül – végleg. Harminc évi „ápolás” után ott is hal meg.

A világutazó diplomata Paul, a nagy író, a Francia Akadémia tagja meghalt nővérenek történetét elbeszélve hozzáfűzi, hogy főképpen azért mondja el a „siratnivaló históriát”, hogy: „Rémüljenek el azok a családok, amelyeknél ez a szörnyű szerencsétlenség mutatkozik: a művészi hivatás.”

Vessünk egy pillantást arra, mit okozott Paulnál az a csapás, hogy Camille-hoz hasonlóan tehetségesnek született. Kiemelkedő képességei révén diplomáciai pályára lépett s így egész élete csupa utazás, folyamatos élményszerző körút. Konzulként megfordult New Yorkban és Bostonban, Kínában, Japánban, Csehországban, Németországban, az első világháború alatt Brazíliában, és mint belgiumi nagykövet vonult nyugalomba. Amellett, hogy ez állandó megújulását táplálja, lehetőséget ad arra is, hogy kívül – és szabad – maradjon mindenféle írói tömörüléstől.

Csakúgy, mint Camille, öntörvényű személy ő is, ez azonban nem hogy akadályozta volna, hanem annál inkább a francia költészet nagyhatású költőjévé avatta.

Lírájában a formai újítások egy katartikus erejű megtérési élményből fakadnak: a zsoltárok ritmusában írja mélységes hitben fogant költeményeit. Drámáit – a híres misztériumjátékokat – számos nyelvre lefordították, s a világ színpadain játsszák. Számunkra külön érdekességet jelenthetnek életművének magyar vonatkozásai: egy költeményét például Bartók magával hozta Párizsból, lehetséges, hogy megzenésítési szándékkal...

Grenoble melletti kastélyában a gondos utódok híven ápolják Paul Claudel szellemi hagyatékát: előadásokat, kongresszusokat, megemlékezéseket rendeznek.

Shakespeare képzeletbeli húgán elmélkedve Virginia Woolf bizonyára mit sem tudott a Csatorna túlsópartján alakuló sorsokról. Csak kitalált egy mesét és a régmúltba

helyezte. Mi itt, karnyújtásnyira egy újabb „fin-de siècle”-től tudhatjuk a történetek végét. Sőt, rengeteg történet végét tudhatjuk: háborúkét, reformokét, forradalmakét, tudományos felfedezéseket. S mindeme tudások birtokában talán csak egyet tehetünk: ha nem azokhoz tartozunk, akikben az utazásnak még a gondolata sem merülhet fel, és véletlenül

olyan szerencsés valamelyikünk, hogy a „világfalu” polgáraként órák alatt hidalhatja át a földrészek közötti távolságot, akkor szenteljünk egy percet az Egyesült Államok és Kanada határán álló Rodin szobor Franciaországot jelképező, frígiai sapkás Marianne-jára, mert a modell Camille Claudel volt.

Elekes Irén Borbála

CAMILLE CLAUDEL * CAMILLE CLAUDEL * CAMILLE CLAUDEL

SCHIMMEL

1995. október 15-én a Német Könyvesboltok Békedíját az orientalista Annemarie Schimmel kapta. Szeptember 15-én Alice Schwarzer, az EMMA című feminista lap szerkesztője és kiadója néhány másik kiadó támogatásával nyílt levelet intézett Herzog köztársasági elnökhöz – Schimmel egyik lelkes támogatójához –, amelyben tiltakoztak Schimmel előterjesztése ellen. Az EMMA Schimmel könyveit bemutatva rávilágít, hogy az iszlámkutató legjobb esetben a 80-as évek közepéig felelt meg az öt dicsőítő jelzőknek mint „az iszlám lelkes kutatója” és „mélyen apolitikus”. Azóta azonban az orientalista két-ségkívül a totális iszlám fundamentalizmus szimpatizánsa és segítője. Könyveiből sok minden kiderül, így pl.: „Legszívesebben a saját kezeimmel ölném meg Salman Rushdie-t” -mondja. A csador, mely az iszlám nő jogfosztásának szimbóluma, szerinte csak egy „ősregi szokás”. Nemrégiben megjelent könyvében, melyben az iszlám nők helyzetével foglalkozik a klitorisz megcsonkítását „egy nyílt ünnepként” írja le. Az eltérő magatartásokat (mint házasságtörés, homoszexualitás, istenkáromlás) kínzással és megkövezéssel büntető véres Scharia szerinte „isteni törvény”, mely „az értelmes lélek csúnya vonásait rendbeszedi”. Az elindított vita eredményeként néhány hét alatt 583 kiadó és könyvesbolt csatlakozott az „Én nevében nem” felhíváshoz, és tiltakozott a díj jogtalan odaítélése miatt. Mindhiába.

Varró Szilvia

ELVIRA, ha csattan

Elvira szexológus, viselkedése szelíd, felfogása toleráns. Ezért is nem szereti az olyan agresszív embereket, mint amilyen például a Nőszemély egyik szerkesztője, aki még az olyan szelíd és toleráns szexológusokat is képes kihozni a sodrából, mint amilyen például Elvira. Nem véletlenül mondotta habzó szájjal egy tévészerelés előtti beszélgetésen (mármint Elvira, a szexológus), hogy a szóban forgó szerkesztőnek legszívesebben lekeverne egy hatalmas pofont. Afféle békességet sugárzó nagy maflást, hogy az illető tanuljon végre némi tisztességet, felebaráti szeretetet, meg polgári vitakultúrát. Mert ne tévedjünk. Az a pofon nem agresszív lenne, hanem sokkal inkább kedveskedő és érzelmes, szinte már anyai, amelyet csakis Elvira bír adni. Hiába, az ő keze nyomán még a kék folt is szebben zöldül.

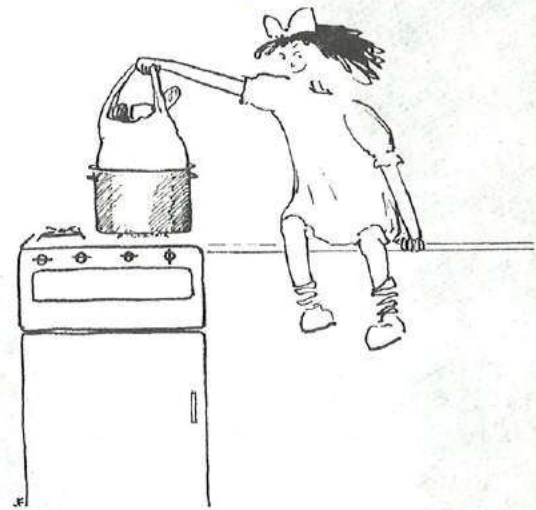
– ne –

Rákóczy Rozália: Ínség és közmunka

1932-ben meghalt a Hegyek alján című opera szerzője, Eugen d' Albert, Franciaországban meggyilkolták Paul Doumer köztársasági elnököt, Sztálin pedig bejelenti, hogy az SZKP Központi Bizottságának határozata szerint kötelező irányvonalá válik a „szocialista realizmus”. Ha az első kettőt ismerték is, ez utóbbit biztosan nem Dunapataj mezőváros (utóbb nagyközség) előjárói, élükön a főjegyzővel. A szocialista szót nem használták, a realizmus számukra a munkanélküliség volt, amely a New York-i tőzsde 1929-es „fekete péntek” után elérte a Duna menti települést.

A községben külön főkönyvben tartotta nyilván az adóügyi jegyző a hadirokkantak, özvegyek, árvák részére kifizetett járadékokat, a hadisegélyalapok befolyt összegeit és kiadásait. De járadékban csak bizonyos korig részesülhettek a lányok, a fiatal özvegyek viszont, ha újra férjhez mentek – egy hozzájuk hasonló szegényhez – már nem számíthattak többé segélyre. A mezővárosban (utóbb nagyközség) Ínségbizottság alakult, s megszervezték egy hímzőkört, az Ínség Női Kézimunka csoportot. Az 1932-33-as évekből maradt fenn megrendelési könyvük a Bács-Kiskun megyei Levéltárban (V. 577/a). Vezetőjük neve nem ismert, a levelezésből viszont az derül ki, hogy mozgatója a főjegyző volt, összekötő pedig – aki a levélben megrendelések nyomán az árut leszállította, Kreska Dezsóné, akit már fiatal korában is Elza néninek hívtak. Vegyes rövidáru kereskedése volt már régebben is, így tudott kapcsolatot kialakítani a budapesti fehérneműgyárakkal. Kombiné-vállpántokat készítettek batisztból, selyemből, hálóing és kombiné betétcsipkéket hímeztek és varrtak, megadott monogramok alapján zsebkendőt, inget díszítettek, illetve külön vászonra, sifonra betűket hímeztek méterszámmra.

Az árut nagy tételben rendelték, úgy is fizették, az átvétel viszont nagyon igényes volt, darabszámmra történt. A nem első osztályú hímzést csökkentett áron ugyan, de átvették. Viszont mindig figyelmeztették a szállítót, hogy rengeteg jelentkezőjük van, a rosszabb minőségű, hanyag munkát egyszer-egyszer átveszik, de felmondják a szerződést, ha ez rendszeressé válik.

Nem tudható meg a fennmaradt megrendelőkönyvből, hogy miért maradt abba az ínség kikényszerítette női közmunka, s azt sem lehet megtudni, hogy ez mennyire volt kötelező, azaz valóban közmunka jellegű, s mennyiben önkéntes. 1933-tól nincs nyoma megrendelésnek, szállításnak, sőt a rendelőkönyv lezárása is elmaradt.

A továbbiakat már a lexikonokból is lehet tudni, már ami a „nagy” emberekkel történt: Hitler, Sztálin, Mussolini sorsa és velük együtt Európa élete napjainkig közismert. De hogy mi történt a dunapataji Ínség Női Közmunka résztvevőivel, a hímző lányokkal és asszonyokkal, azt talán hosszú levéltári és anyakönyvi bűvárkodás után meg lehetne ismerni.

Elképzeléseim szerint szelíden, szorgalmasan különböző színvonalú munkákat készítettek és boldogan egészítették ki a földből származó szűkös jövedelmet, ha volt egyáltalán ilyen. De ha kevesebbet fizetett is, mint a napszám, „finom munka” volt, sokkal-sokkal jobb, mint krumplit szedni, kukoricát kapálni vagy aratni. Mert paraszti munkában ősidők óta egyenjogúság volt, s felmentést az asszonyok csak akkor kaptak, ha más kereseti lehetőséggel rendelkezve kipótolták a család pénzét. De akkor se mindig: volt „második és harmadik műszak”.

KE- SERŰ CAPUCCINO

Slavenka Drakulić

A kávéházban ülök Zágrábban, a Jelačić téren. Kellemes, langyos délután, július közepe van, a pincér kinyitja a sárga vásznat, hogy megvédjen bennünket a napsütéstől. A bambuszszékeken puha rózsaszínű párnák, az abrosz tiszta és a capuccinóm kesernyés, ahogy szeretem. A kávéházat körülvevő beton virágedényekben rózsák, úgy látom, ideiek, és a nap ragyog a márványlappal kirakott járdán, mintha közönséges csütörtök volna, közönséges nyári nap. Egy hónappal ezelőtt még talán azt mondtam volna, hogy így van. De ami Szlovéniában történt az elmúlt hetekben, megváltoztatta az életünket és az egész valóságfelfogásunkat. Most egyszerre felismerem e megváltozott valóság jeleit, jeleneit, melyekre korábban nem figyeltem fel – vagy pedig felfigyeltem de úgy tettem, mintha nem volnának fontosak –, s ezek mind azt mondják, háború van.

A capuccino mellett heverő újság címdalán a Vöröskereszt közleménye. Rövid és személytelen, hozza az adatokat a Szlovéniában elesettekről, sebesültekről és foglyokról: a szövetségi hadsereg részéről 39 katoná, szlovén részről 4 területvédelmi, 4 rendőr, 10 civil, továbbá 10 külföldi állampolgár, valamennyien meghaltak; a sebesültek száma 308, a hadifoglyoké 2539. Miközben újra és újra elolvasom ezt a közleményt, a számokká változtatott névtelen és személytelen emberekről, az egész olybá tűnik fel, mint lételet, bizonyított arra, hogy amit átélünk, megtapasztalunk, az valami más és merőben új. Az autókön és a barikádokon keresztülgázoló tankoknál, az akciókban tanácstalanul tébláboló fiatal katonák rémült arckifejezésénél többet mond a számoknak ez a névtelensége: azt jelenti, hogy itt a háború.

Tavaly véges-végig olyan volt a háború, mint valami távoli morajlás, valami, amit kis erőfeszítéssel el lehetett fedni, lehetett nem észrevenni – valami, ami másokkal történik, Knin vagy Szlavónia lakóival, Horvátország peremén, de semmi esetre sem itt a fővárosban, Zágrábban. A magánéletünkkel, a szerelmünkkel, a karrierünkkel, az új autónkkal foglalkoztunk. Bennünket is fenyegetett a háború, de nem közvetlenül: mintha megóvhatott volna tőle a tv képernyőjének villogása, amely a távolság benyomását keltette bennünk, mintha Párizsban vagy Budapesten volnánk. Sokáig sikerült elhessenteni a háború szellemét, most pedig itt ijesztget bennünket, betérfi életünk mozivásznát, nem marad rajta egy talpalatnyi hely sem a magánéletnek, a jövőnek, semmi egyébnek, csakis a háborúnak.

Nem messze a kávéháztól egy csoportot látok, amint egy taxi köré gyűlnek, hogy meghallgassák a híreket. A rádió teljes hangerőre állítva, s miközben az összegyűlt csoport csendben hallgatja a Jugoszláv Néphadsereg utolsó hadmozdulatairól szóló híreket, a bemondó hangja kitölti a félig üres teret. Ezeknek az embereknek a számára, ahogy az én számomra is a háború nem csupán helyzet, hanem fokozatos felismerési folyamat is. Először a háborúhoz mint eszméhez kell hozzászoknunk. Aztán ez az eszme a mindennapi élet részévé kell hogy váljék. Aztán kezdődhet a viselkedés, a nyelv, az igények megváltozása. A bemondó először felolvassa a katonai kommunikét, aztán a horvát elnök, Franjo Tudjman nyilatkozatát (egyet a sok közül), hogy meg kell védeni magunkat. Ebben a beszédmódban többé nincs helye a párbeszédnek, hanem csak a figyelmeztetések, fenyegetések, feltételek hírüladásának a szemben álló oldal számára...

Rendkívül élénken emlékszem az utóbbi napok néhány részletére. Az élelmiszerboltban egyszer csak megüti a fületem, amint egy női hang hosszú listát olvas fel az eladónak: 16 liter olaj, 20 kiló liszt, 20 kiló cukor, 10 kiló só, babkonzerv, rizs... Ezek a mennyiségek azt jelzik, milyen soká eltarthat ez a háború? És honnan tudjam, mi kell ilyen listára, hogy kell egy ilyen összeállítani? Az eladó kartondobozokba rakta az árut, és kivitte a hölgy kocsjához. Később

elmondta, hogy az előző nap eladtak három teherautó lisztet.

– Akkor kezdődött, amikor megtámadták Szlovéniát – mondja. Én továbbá ámitottam magam, hogy minden rendben van, csak kenyeret vásároltam, gyümölcsöt, tejet, a megszokott dolgokat. Nem akarok együttműködni ebben a hisztériában, mondtam magamban. De mihelyt hazaérek, felhívom az anyámat, hogy megkérdezzem emlékszik-e még, mit kell ilyenkor tartalmazni. Mit vegyek? Anyám kissé tétovázik, nem mintha nem emlékszenék – jól emlékszik –, hanem mert ez a precízen megformált kérdés személyesíti életünk új realitásával. Aztán sorolja: olaj, liszt, só, gyertya, krumpli, szalonna, kolbász, tésztafélék, rizs, tea, kávé, szappan...

– De hát nincs hova raknom ennyi mindent – mondom anyámnak két-ségbeesve.

– Helyet kell csinálnod, a hálószobában például – mondja, mintha normális dolog volna, hogy az ember ott tartja a krumplit, ahol alszik. – A sót ne felejtse el! – teszi hozzá olyan hangon, hogy eszembe juttatja, a só olyasvalami, ami életet menthet, bár abban a pillanatban még nem egészen értem, miért. Amikor a barátnőm tavaly elmesélte, hogy a pincéjükben sót talált, amit a nagymamája spájzolt be a második világháború idején, hitetlenkedő nevetéssel fogadtam. Most már nem nevetnék.

Még mindig megpróbáljuk nem tudomásul venni a háborút, makacsul kitartunk a magánélet mellett. Ezt látom a barátnőmnél, aki terveket kovácsol, hogyan fog elutazni a tengerre (pedig az utak veszélyesek, az éjszaka lóttak egy vonatot, a repülőteret bármely pillanatban lezárhatják). A lányom megáll egy pillanatra, mielőtt csomagolni kezdene a bőröndbe, mellyel Kanadába indul vakációzni: – Csak nyári ruhákat vigyek? Talán valami könnyű őszi holmit is? – Úgy kérdez, mintha nem tudná pontosan, mennyi időre megy, és mikor jön vissza. Kérdésével közénk kúszik a háború, hiszen voltaképp így hangzik: visszajövök-e egyáltalán? De ez a kérdés kimondatlan marad, mert még nem tudunk megbarátkozni azzal, hogy talán sokáig nem látjuk egymást. Ehelyett felírja egy papírra, mi mindent kell elintéznem számára az egyetemen, ahol régészetet tanul. Miközben a ruháit csomagolja, a bőrönd fenekén megpillantok egy kopott szürke kiskutyát, lányom legkedvesebb játékszerét. Egy pillanatra eláll a lélegzetem, de úgy teszek, mintha semmit se láttam volna. Hogyan lehet felismerni, mikor kezdődik, kérdeztem magamban nem sokkal előtte. A feleletet a rongyokutya adja meg, amit a lányom a bőröndjébe rejtett: a háború már itt van.

Néhány héttel később, mikor visszajövök egy rövid londoni utamról, halom, amint egy kislány, lehet vagy tizenkét éves, azt mondja a barátnőjének, miközben Horvátország felett repülünk:

– Ha ki kellene szállnunk Zágrábban, azt kellene hazudnom, hogy nem vagyok szerb, különben ti, horvátok helyben megölnétek. – Már a gyerekek is hadban állnak; mennyi időre volna szüksége ennek a kislánynak, hogy ne féljen a Zágrábban való kiszállástól, még ha ebben a pillanatban véget érnének is a harcok?

Másnap éjszaka Ana hívott fel Berlinből, akinek sikerült odamenekülnie a Ljubljana elleni légitámadások után. Elmondta, hogy öt éves kislánya azt kérdezi, ha távoli repülőzúgást hall: Itt is bombázni fognak bennünket? – Mennyi idő kell ahhoz, hogy Anna kislánya elfelejtse a katonai repülőgépek támadásának hangját?

Mialatt nem messze zágrábi házamtól a villamost várom, egy átlagos külsejű férfi, könnyű nyári öltönyt viselő civil egy pillanatra kigombolja a zakóját, és alatta láthatom az övén lógó pisztolyt. A villamos megérkezik, felszállunk. Elfog a szorongás, hogy a jövőm az ő kezében van, és többé nem tudok leszállni erről a villamosról.

Zágráb, 1991. július

Vélemények a feminizmusról

– harmadik kör –

Férfitér című rovatunkban politikusokat, művészeket, a közélet szereplőit – férfiakat – kérdezzük arról, mit gondolnak a feminizmusról. Véleményük természetesen nem minden esetben egyezik a szerkesztőség álláspontjával, netán annak pontosan az ellenkezője.

DEUTSCH TAMÁS,
a Fidesz-Magyar Polgári Párt
alelnöke:

Egyrészt én nem úgy tekintek a feminizmusra, mint valamilyen örületre, a feminista nőket pedig nem tartom olyan csodabogaraknak, akiket kalitkába zárva kellene mutogatni, hogy az ember így tegyen tanúbizonyságot hihetetlenül nagyfokú toleranciájáról. A feminizmust teljesen természetes jelenségnek, eszmerendszernek, magatartásformának tartom.

Másrészt azonban mindenben – legyen szó akár sportrajongásról, hobbitól vagy különböző eszmei elkötelezettségről – a túlzásokat, a radikális, militáns, intoleráns megnyilvánulásokat nehéz szívvel veszem tudomásul. Nyilvánvalóan ugyanígy érzek akkor is, ha a feministák részéről hasonló megnyilatkozásokat tapasztalok. Harmadrészt: bár nem vagyok nő, hölgyismerőseim körében azt látom, hogy kifejezetten bumeráng hatást ér el az a feminista megközelítés, amelyet esetenként mérsékelt, higgadt, bevettnek mondható nézeteket valló feministák is képviselnek, nevezetesen, hogy mintegy lesajnáló módon viszonyulnak azokhoz a nőtársaikhoz, akik még nem érzik sajátjukénak a feminista gondolatokat. Mintha azt mondanák, hogy ti szerencsétlen tudatlanok, előbb-utóbb úgyis feministák lesztek...

Még egy dolog. Azt a fajta feminizmust sorscsapásszerűnek érzem ami akár az öltözködésben, akár a viselkedésben, akár bármi másban a nők nőiességét veszi el, ami a nőket emberi jogi szempontból, társadalmi és családi szerepüket tekintve úgy próbálja a férfiakkal egyenrangú embertársnak venni, hogy igazából a nőkből férfiakat akar csinálni. Borzalmas lenne annak a típusú feminizmusnak a sikere, ami „csak” a nőket szünteti meg, és kétféle férfit hoz létre: a hímnemű szerivel rendelkezőt és az anélkülit. Szörnyű lenne ez a világ.

S hogy mennyire jellemzőek a feministákra a túlzások? Az igazság az, hogy a feminizmus szerintem Magyarországon nem rendelkezik nagy bázissal, nem tekintem komoly gyökerekkel bíró eszmerendszernek. Magyar feminista nők részéről is tapasztaltam túlzó megnyilvánulásokat. De más jellegű emberi jogi szervezetek magatartásában sincs kevesebb, vagy a feminizmus esetében sincs olyan radikális megnyilatkozás, amelyet én nem tartok szerencsésnek.

EÖRSI ISTVÁN
író:

Híve vagyok annak, hogy minden hátrányos helyzetben lévő csoport védhesse a nem kellően érvényesülő, vagy teljes mértékig elnyomott érdekeit. Ilyen értelemben a feminizmus híve vagyok, ezért nagyon fájlalom, hogy Magyarországon a feminista mozgalom – megítélésem szerint – gyermekcipőben jár. Sokat éltem és élek Németországban, látom, milyen hatalmas eredményeket értek el a nőszervezetek. A nagyobb városokban mintha már nem is lenne akkora szükség a feministák

Deutsch Tamás,

Eörsi István,

Popper Péter,

Szentandrassy

István

működésére. Némelyik párt például elhatározta, hogy a tisztségek bizonyos százalékát nőknek kell betölteniük. A zöldek és a szociáldemokraták elfogadták ezt a belső rendszabályt, s a CDU-ban is csak kis szavazattöbbséggel utasították el a javaslatot. Egyenlőre.

Úgy gondolom hogy a feminizmusnak egészen addig nagy a jelentősége, amíg a társadalom egésze, legalábbis döntő része nem áll a teljes női emancipáció mellé. Fontos azonban, hogy a feminizmus ne zárkózzon be önmagába, ne gondolja, hogy a nőkérdés kizárólag a nők ügye.

Korábban volt egy jó barátnóm Németországban, aki egy olyan könyvesboltban dolgozott, ahol csak női eladók, csak női könyveket árultak. Idáig ez még rendben lett volna, de oda férfi be se tehetta a lábát. Ha találkozni akartam az ismerősömmel, akkor füttyöngtet-

nem kellett, hogy kijöjjön. Egyszer, sajnos, elromlott a boltban a vilány, csak éppen egész Berlinben nem találtak női szerelőt. Határozatot hoztak, hogy egy elvált szerelő kivételesen beléphet, ám a vele lévő ötéves kislány már nem mehetett be. A hölgyek kint játszottak a gyerekekkel az utcán, amíg az apja odabent elvégezte a munkát. Aztán további tragédia is történt. A bolt vezetője egyszer csak terhes lett – feltehetően férfitől –, és fiúgyermek született. Erre úgy döntöttek, hogy hároméves korig férfiak is beléphetnek a boltba. Később a hölgyismerősöm kíváncsi volt, megszakadt a kapcsolatunk. Azóta a boltvezető gyereke elmúlt hároméves, a mostani szabályokat viszont már nem ismerem.

Azért meséltem el ezt a történetet, mert létezik ilyesfajta emancipációs nőmozgalom is, amit csak iróniával lehet kezelni. Bár ennek az okait is értem. Ha elnyomnak egy csoportot, akkor az mindenféle utakon próbálja megszerezni az egyenjogúságát, természetesnek tartom, hogy olykor tévutakra keveredik. Nemrégiben a homoszexuálisok lapja, a Mások szerkesztőinek mondtam, hogy akkor végeznek jó munkát, ha a saját speciális problémáikat a társadalom keretein belül oldják meg. Sőt, egyik könyvemben az írtam, hogy a zsidókérdés nagyon fontos részkérdése a demokráciának, de akinek ez a központi kérdése, az menjen el Izraelbe. Tehát ahogy a zsidók, a melegek, a cigányok és minden más kisebbség, úgy a női egyenjogúság esetében is a demokrácia összproblematikáján belül kell megoldást találni. Azt tartom jó feminista mozgalomnak, amelyik ezt a szempontot egyetlen pillanatra sem felejtja el.

POPPER PÉTER pszichológus:

A feminista mozgalom célkitűzéseivel – amit talán úgy lehet megfogalmazni, hogy a férfiak ne nyomják el a nőket és adott esetben ne éljenek vissza a nők kiszol-

gáltatott helyzetével, hogy emancipált, egyenjogú legyen az elbírálás társadalmi, pénzügyi, politikai és minden egyéb tekintetben – teljesen egyetértek. Mindenkinek joga harcolni a saját érdekeiért, ezzel a világon semmi probléma sincs. Ellenben problémám van a dolog hogyanjával. Találkozásaim a nőmozgalom megnyilvánulásaival nagyon sokszor nem szerencsések, azt látom, hogy a feministák időnként agresszívok, fantasztikusan indultak.

Magyarán: a feminizmusra nézve azt tartom veszélyesnek, hogy férfigyűlölő mozgalom válik belőle. Érzékelem ezt a veszélyt, néha olyan a stílus, hogy az ember meghökken.

Mondok egy példát. A Pesti Műsor közölte két rövid, általam kedves marháskodásnak tartott írásomat. Az egyik a nőket, a másik a férfiakat „cikizte”. Elsőként a nőkről szóló jelent meg. Elképesztő, gyűlölettel teli írások, reakciók érkeztek.

A feminista mozgalom nevében visszautasították a cikk tartalmát, valóságos gorombaságtömeget gyűjtöttek össze, kezdve attól, hogy kétségbe vonták az értelmi képességemet és a tisztességemet. Ekkor már nyomdában volt a másik írásom, amelyből kiderült, hogy a férfiakat is kicsit nyelvöltögetően csúfolom. De ez ellen senki sem tiltakozott.

Nem először fordult elő velem hasonló eset, időnként találkozom ezzel a stílussal. Pedig nem lenne szabad, hogy a feminizmus hangadói férfigyűlölők legyenek, akik a magánéletük kudarcait a mozgalomban kompenzálják. Tudom, nagyon fognak szidni azért, hogy ezt mondtam, de akkor is mondom. Ettől eltekintve teljesen egyetértek a célokkal. Csak azt gondolom, hogy akkor hatásos egy mozgalom, ha tud kedves is lenni. Nem a nemek háborújáról van szó, nem szabad ilyen irányba fordítani a dolgokat.

SZENTANDRÁSSY ISTVÁN, Pro Urbe-díjas cigány festőművész:

A feminizmus ellenérzéseket vált ki bennem. Olyan idegen szó ez, amely számomra lényidegen is. Nem a nőt jelzi, nem az anyát, nem az idős asszonyok tapasztalatát. Szerintem az összes nőmozgalom zsákutcába sétál, mert azt próbálja meg bebizonyítani, hogy a nőknek igenis járnak jogok. Nem értem, miért kell erről vitatkozni?! Ez evidencia. Ugyanolyan evidencia, mint a szülés. Hiszen a természet rendje az, hogy a nő gyereket szül, akár feminista, akár nem, hacsak valamilyen biológiai ok miatt meddővé nem válik. Rettenetes tragédia ez, de nem az emberi jogaiban sérti a nőt. Szóval, nem vagyok hajlandó bizonyos színvonal alatt vitatkozni azon, ami vitathatatlan. Ilyen egyszerű az egész. A XIX. és a XX. század luxusa, hogy értetlenül egymásra mutogatunk, haragost és ellenlábast látunk a másikban, a férfiakban vagy a nőkben, mindegy.

A jogokról nem szeretnék több szót ejteni, nekem a nő lénye a fontos. A nő – meggyőződésem – teljesen más bolygón született. A kilencedik érzékével, a hihetetlen túlélési képességével. Az ember mindig keresi az Istenhez való hasonlatosságot, s az én szememben a nő hasonlít a leginkább Istenre. Még hozzá egyetlen olyan dolog miatt, amit senki más nem tud úgy megteremteni, mint a nő: ez a dolog a szülés, a születés. Mindaz, ami kilenc hónap alatt a női testben, egy belső univerzumban történik, az – furcsa szót használok – reinkarnációja annak a térnek, amelyben az egész föld létezik.

Persze, értem én, hogy mit jelent a nők kiszolgáltatottsága, csak hát a világ mára eljutott oda, hogy mindenki szarban van ezen a bolygón. Férfi, nő, fiú és lány egyaránt.

– zen –

Nouvelle femme – Az új nő

A századeleji nőemancipációs mozgalmakban kezdettől fogva tevékeny részt vállaltak olyan férfiak – nem is kevesen – akik elfogadhatatlannak tartották a nők alárendelt helyzetét. Közéjük tartozott Dr. Hanns Dorn, a müncheni műegyetem tanára is. A Feministák Egyesületében megtartott előadásának szövegét közöljük.

A FÉRFI ÁLLÁSPONTJA A NŐK MOZGALMÁVAL SZEMBEN

A nőkérdés összefügg valamennyi nagy társadalmi kérdéssel: a munkáskérdéssel, a középosztály helyzetével, az agrár- és iparpolitikának, a lakáspolitikának, a birtokreformnak, a munkanélküliségnek, az általános műveltségnek kérdésével egyaránt; sokszor szinte úgy látszik, mintha középpontja volna valamennyinek. Ezért kell vele foglalkozniuk a férfiaknak is; mert nemcsak a nők sorsát érinti, de minden férfiét is. Mint kenyérkeresőnek, mivel ott találja a nőt pályáján, versenyeznie kell vele; mint polgárnak, foglalkoznia kell a nő politikai követeléseivel, amelyek a férfiével egyenlő polgárjog megszerzésére irányulnak; mint családapának, elhalványulni látja a háziasszony régi ideálját, amelynek helyét önálló, büszke női típus foglalja el, a küzdő asszony típusa, amely sokszor győz, de itt-ott elpusztul a harcban. Csak gondolatszegény embert hagyhat hidegen mind e jelenség.

Sokáig nem törődtek a férfiak a nőmozgalommal; csak akkor fordult feléjük figyelmük, mikor veszélyeztetve látták saját érdekeiket. Ekkor támadtak az ellenzők mindenféle árnyalatai: a merev antagonistáktól az engedékenyig, az erélyesektől a finomakig.

Voltaképpen csak 2 szélső álláspontja lehet a férfinak a nőmozgalommal szemben: vagy korlátlan híve, vagy határozott ellensége; az átmeneti álláspontoknak, midőn egyik-másik pontban helyeslik a mozgalmat, nincsen jelentőségük. Mert vajjon a „részben helyeslők” tennének-e vala-

mit a nőkért, ha a mozgalom nem léteznék? Semmi esetre. Pedig a látzólag részben hívek nagy tömeget alkotnak, míg a korlátlan hívek csapata kicsiny. Vajon mi okozza ezt?

Az ellenvélemények okait 3 fő csoportra lehet osztani, aszerint, amint szubjektív élményeken, vagy az anyagi érdekek féltésén, vagy a férfienem érdekeinek féltésén alapulnak.

A munkakövetelés ellen 3 fő érvet vonultatnak fel:

1. hogy mindenkor a fogyasztás képezte a nő munkakörét; ez történelmi alapon könnyen megcáfolható: az állattenyésztő férfinak a földművelő asszony volt élettársa, a vadászaton szerzett zsákmányt a nő dolgozta föl, a fonást, szövést, varrást a jobbágy felesége éppen úgy végezte a földesúr nejeinél, mint ma a műhelyben. A németországi céhek tagjai közt a XIII. századtól kezdve voltak nők is. Csak amikor a céhek elpusztulnak és a férfi kezd félni a nőtől, mint versenytársától, akkor tartja nehéznek számára a posztónyírást, férfiruhakészítést stb., holott addig szívesen rábízta volt; akkor védekezik sztrájkjal, bojkottal a nőmunkások ellen. Párhuzamos fejlődés mutatkozik a földművelés, de még a szellemi munka terén is; hiszen a középkorban a szellemi javak megtartói a nők voltak; a renaissance korában számos nő tanított főiskolákon; 1479-ben magában Majna-Frankfurtban 50 orvosnő volt; mégis, mikor a műveltség kereső foglalkozásra képesít, el akarják tőle zárni a nőt. Minden mesterségesen támasztott nehézség ellenére Németországban 1895-ben 15 millió kereső férfi mellett 6 és 1/2 millió nőt találunk, akiket az ipar fejlődésével járó munkamegosztás vitt ki saját háztartásukból. A fejlődő ipar fölöslegessé tette a sörneket, szappanokat, gyertyánokat, fehérneműket, ruhákat, harisnyánkat otthon készítését, lehetővé tette a gépek használatát varrásra, kötésre, fehérnemű tisztítására stb. stb.

Egy-egy munkakört vett ki a háziasszony kezéből és tökéletesebb, olcsóbb, produktívabb munkát végzett helyette. Közgazdasági szempontból legyőzte a háziasszonyt, ha egyes részletmunkák minőségében nem is tudta még utolérni. A háztartási munka gazdasági értéke csökkenőben van, technikája fejletlen, a technika mai fejlettségének nem felel meg; a múlt viszonyaihoz volt szabva, márpedig visszafelé nem fordíthatjuk az idő szekerét.

2. A nő munkakövetelésének ellenségei azzal is érvelnek, hogy a nő csupán háztartási munkára alkalmas, egyébre nem. Más téren nagynak elismert elmék felületes mondásait szokták idézni ennek tanúsága gyanánt. De itt fölösleges érvekkel hadakozunk: az az 5 000 orvosnő, aki az Egyesült Államokban éppen azon a pályán működik, amelyre a priori legalkalmatlanabbnak tartották a nőt, olyan fényes ténybeli cáfolat, hogy ahhoz fogható az elmélet keresve sem található.

3. Azt állítják, hogy a nő mint versenytárs károsítja a vele egy téren dolgozó férfiakat. Ez az érv közgazdasági téren rövidlátásra vall. Mert vajon mikor elégíthetők ki jobban a családnak, a népnek szükségletei? Akkor-e, ha annak egyik fele, a férfi, tökéletes technikai felszereléssel dolgozik, míg a másik, a nő, fejletlen munkaeszközöket használ; vagy akkor, ha mindketten felhasználják a modern technika összes vívmányait? Átmeneti nehézségeket okozott, áldozatokat követelt a haladás minden lépése: az első gépek, az első vasutak, az első gőzhajók, minden újítás a technika terén egy-egy embercsoport veszét okozta, amely már nem tudott hozzá alkalmazkodni; de azért az egész emberiség szempontjából mindegyikük egy-egy lépés volt a könnyebb boldogulás felé. Munkafölösleg csak átmenetileg létezhetik, míg a társadalom alkalmazkodik

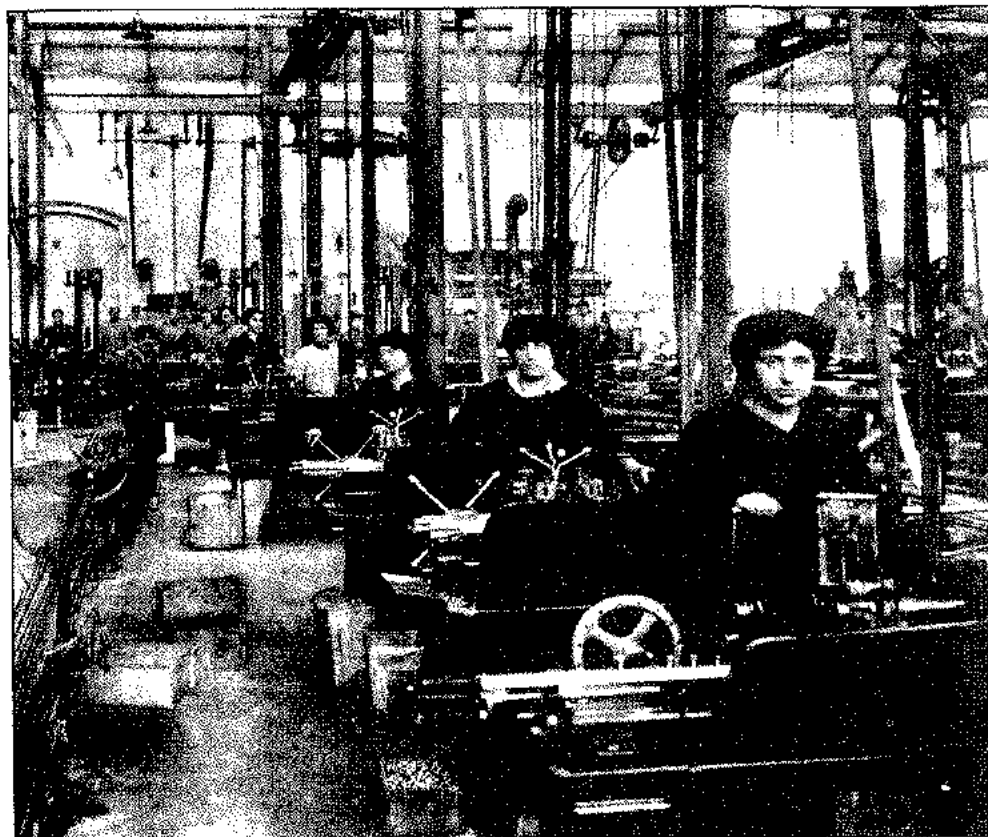
a technika újabb színvonalához; a munka szervezésének, eloszlásának hibája lehet csupán. Minél többen vesznek részt az emberiség kultúrmunkájában, minél inkább fokozódik a verseny, annál jobban érvényesül az egyéni tehetség, annál inkább javul a munka minősége.

A nő küzdelme a műveltségért kevesebb ellenállásra talál, ha nem jelent egyúttal pályára készülést; ez utóbbi esetben pedig egyet jelent a munkaköveteléssel és azonnal győzelemre jut, mielőtt ez diadalmaskodik.

A házasság reformjéért folyó küzdelemnek 2 főcélja van: 1. a szerelem egyénítése, 2. mellékcéloktól függetlenítése. A fejlettség alacsony fokán ismeretlen az egyéni szerelem; érdekek, mellékcélok szerepelnek: a férfi a nő munkaerejében rejlő gazdasági értéket, a nő saját ellátását kívánja megszerezni.

Az érdekházasság, mint barbár viszonyok maradványa, pusztulásra hívatott. A férfinak elvileg lehetetlen e törekvést elleneznie, de mégis idegenkedik tőle, mert vagy nem látja tisztán, vagy félreérti a célt. Az asszonyok gazdasági függetlenséget, önrendelkezési jogot, szabad választást, könnyebb válást, gyermekeikhez több jogot, általában nagyobb szabadságot követelnek a házasság terén. Ez kényelmetlen lehet a férfit nézve, mert nagyobb igényeket támaszt vele szemben és fokozza a válás eshetőségét; de azért nem jelent erkölcsi visszafejlődését. Hiszen szaporítja a házassági lehetőségeket, elejét veszi igen sok surlódási alkalomnak s a férfi önértékes életársat kap alázatos szolgáló helyett; ha tehát nem rövidlátó, saját érdekében sem ellenezheti a házasság reformját.

A nők polgárjogáért folyó küzdelem ellen a férfi teljesen ugyanolyan érveket hoz fel, mint az abszolút uralkodók alig egy évszázaddal ezelőtt a férfiakéval szemben. Ezek: a nő politikai tevékenysége mind a nőre, mind

a közéletre veszedelmes; tönkreteszi a családi békét, a nőiséget és a közélet terére oly munkaerőket állít, akik nem képesek azon működni. Pedig csak körül kell néznünk, hogy észrevegyük, hányféle szociálpolitikai munkásságot fejt ki a nő már ma is. Az alkohol elleni küzdelem, a béke-mozgalom, az erkölcsi kérdések terén méltányolják nagyterjedelmű tevékenységét; csupán az állam munkájára hozna veszedelmet? Erőszakos egyenlősítésről beszélnek; pedig a nőnek éppen azért van szüksége polgárjogokra, mert közte és a férfi között lényeges eltérések vannak s ezért a férfiak sohasem fogják kielégíteni a nőnek valamennyi jogos igényét.

Féltik a közéletet az elnőiesedéstől; pedig a férfiasság nagyratartott fogalma az ököljog korából való, s így ma teljesen jogosulatlan. A nő polgárjoga a fejlődésnek követelése; etikai szempontból ugyanolyan nagy problémája az emberiségnek, mint volt annak idején a rabszolgaságnak, vagy a jobbágyságnak megszüntetése.

Ha a férfiak attól tartanak, hogy átmenetileg káros lesz a nő felszabadulása: ám készítsék elő reá, tanítsák; tekintsék kollégának minden téren és fogadják be szakmájuk

szervezeteibe. Adják meg neki a szabadon választható munka jogát, teremtsenek intézményeket az anyaság és kenyérkereső munka összeegyeztetésére; engedjék művelődni, szabad és önértékes emberré lenni, mondjanak le a polgárjogok monopoliáról. Ellenállásuk erőfeszítés, amely nem tartóztathatja fel a fejlődés menetét. Ez kötelességeket ró a férfitra, mint egyénre is: nem szabad saját apró kényelmei kedvéért akadályoznia a nő munkáját; leánygyermekét is komoly pályára készítse elő; respektálnia kell a nő egyéniségét a házasságban is, bíznia felelősségérzetében és megadnia szabadságát.

De mindez ne legyen ajándék, kegy, mert akkor elveszti értékét, hanem önkéntes, tudatos viselkedés.

Hogy a kultúra építőköveit a belső élet szolgálatába állíthassuk, hogy a megváltozott viszonyok között megtaláljuk ismét az élet biztos útját és harmonikus formáját: arra okvetlenül szükséges, hogy a férfi is közreműködjék a nő teljes egyenjogúsításáért folyó küzdelemben.

A NŐ ÉS A TÁRSADALOM
1909. jan. 1. 3. évf. 1. sz.

Összeállította: Elekes Irén Borbála

Szerkesztőségi üzenet

A Nőszemély Del Medico Imréjével, Pozsonyi Adámmal szomorú szívvel közöljük, hogy levelét ezúttal – kifejezett kérése ellenére sem – tesszük közzé. Megítélésünk szerint előző, némiképp acsarkodó megnyilatkozásához képest nem sikerült új elemekkel bővítenie mondandóját. Örömmel értesültünk arról, hogy lapunkban megjelent írását valaki válaszra méltatta, de mivel a levél tartalmát nem ismerjük, az arra való utalásokkal nem tudunk mit kezdeni.

Nőszemélyek

Tisztelt Szerkesztőség!

Örömmel tudatjuk Önökkel, hogy Miskolcon új nőszervezet alakult. Szíves felhívásukra – miszerint lapjukban közlést adatainkat – közöljük az alábbiakat:

MI NŐK
Miskolci Nők Egyesülete
Bodolai Kálmánné
3530 Miskolc, Nagy Sándor u. 11.

Tisztelt Nőszemély!

Az alábbiakban közöljük nőegyletünk információs adatait:

- Első Magyar Vidéki Nőegylet,
6000 Kecskemét, Vaspálya út 3.,
tel./fax: (36)-76-321-081
- elnök neve: Kissné Kollár Eszter.

Tisztelettel:

Gémes Gábor, sajtószerkesztő

Tisztelt Szerkesztőség!

Arra kérem Önöket, hogy ha tehetik, küldjenek egy példányt a legutóbbi megjelent Nőszemély dupla számából, mert itt Debrecenben sem a postán, sem a hírlapárusok nem hallottak erről a kiadványról. Árát és postai költségüket kézbesítéskor kifizetem.

Köszönettel és tisztelettel:

(név és cím)

SEM FEGYVER, SEM ATOMERŐMŰ

Gazdasági fejlődésre szükség van, de nem mindegy, milyen áron. Arról a 235 db radioaktív fűtőelemről szeretnék írni, amelyet az immár egyesült Németország keleti részén, azaz a volt NDK területén újonnan épült greifswaldi atomerőműben szándékoztak elhasználni. Ez meg is történt volna, ha ki nem derül, hogy ez az orosz típusú atomerőmű – a többi NDK-belivel együtt – nem éri el a nyugatnémet biztonsági szintet. Így összesen háromnapos üzemelés után leállították.

Hová a szeméttel, pardon, a használt radioaktív fűtőelemekkel? A magyaroknak ajándék, a németeknek megoldja a nagyon drága tárolási gondjait. Rögtön felvetődik a kérdés: ami ott nem biztonságos, tehát reális veszélyforrás, az itt üdvözlendő adomány? A gazdasági vezetők hosszú fejtegetésekkel talán el tudják magyarázni ennek az „üzletnek” az előnyeit és a szükségszerűségét, de számomra ebből csak egyvalami reális: a beígért veszély.

A Paksra induló atomtranszport hírére, ha nem is azonnal, de egy idő elteltével, amikor a németországi tiltakozások hírei lassan már unalmassá váltak, felkaptuk a fejünket. Mi nők. Azt is lehet mondani, hogy a férfiak behúzták a nyakukat. Gondolkodtunk, mit lehet csinálni, de a külföldi akciókhoz hasonló megmozdulást nem sikerült szerveznünk. Ez szegénységi bizonyítvány. Talán, ha több időnk lett volna. Három nő azonban mégse vonulhatott ki a nagy magyar éjszakában a sínekre. Helyette szerveztünk egy sajtókonferenciát a feltételezett átvonulási útvonal egyik pontján, Székesfehérváron, a restiben.

Az érdekelt környezetvédő szervezetek mind elküldték képviselőiket: az Energia Klub, a Zöld Alternatíva, a Duna Kör, a Zöld Nők (mint szervező) és a házigazda Bocs Alapítvány. Elfogadta meghívásunkat a szlovák Greenpeace atomügyi megbízottja is, ő volt az egyetlen résztvevő, aki tiltakozó megmozdulásaival a

határon túl ténylegesen tett is valamit az ügyért.

Azt hiszem, önmagáért beszél, hogy az asztalt öt nő és két férfi ülte körül. A Zöld Alternatíva képviselője az újságírók kérdésére válaszolva hirtelen személyes élményeiről kezdett beszélni. Elmondta, hogy a csernobili katasztrófa idején már hetedik hónapos terhes volt. Orvosa igyekezett jogosnak tűnő aggodalmait azzal eloszlatni, hogy a terhesség ilyen előrehaladott állapotában a gyermeket már nem, legfeljebb az anyát érheti radioaktív sugárzásból származó ártalom. Ez őt nem nyugtatta meg. Ettől kezdve tudatosan, kritikusan és szolidárisan nézett körül a világban, érzékenyen reagált a környezetében bekövetkező, katasztrófnak betudható változásokról.

Hozzátehetem a saját történetemet is, mert az én lányom egyidős a csernobili tragédiával. Egyetlen álláspontot tartok elfogadhatónak: sem fegyverekre, sem atomerőművekre nincs szükség!

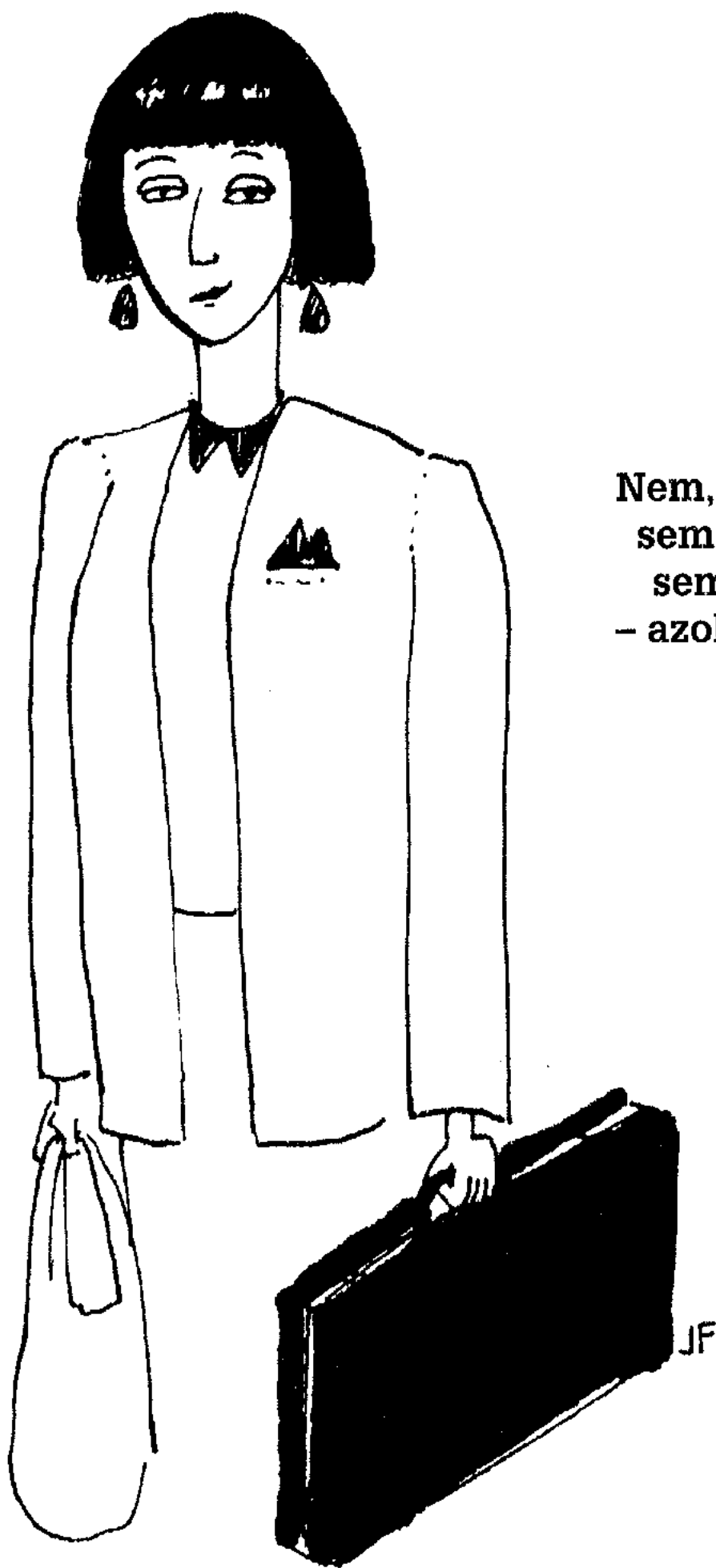
Végezetül még egy gondolat. Elcsépett, de mégis meg kell fogalmazni. Az emberiség fele nőnemű, ha minden nő kiállna saját neméért, harcolna biológiai létéből adódó feladatai teljesítéséért, talán más irányba fejlődne a mai technokrata világ.

Dr. Rajki Klára biológus

Világima a nőkért

Amerikai metodisták 1887-ben szegénységben élő nőkért tartottak közös imát, amit adománygyűjtéssel kötöttek össze. Ezt évről évre megismételték. Először kanadai, majd a II. világháború után németek, svájciak és hollandok csatlakoztak hozzájuk. Manapság 176 országban gyűlnek egybe március 1-én különböző egyházak képviselői, hogy ökumenikus imával hívják fel a figyelmet a nők és a gyermekek kiszolgáltatott helyzetére. Az összegyűlt adományokkal a rázorulókat segítik. Ebben az évben a haiti nők írták az ima szövegét és a plakát is egy haiti festőművész. Philippe Dodard alkotása. Budapesten az idén először rendeztek női világima-ünnepséget, amelynek helyszíne a német protestánsok Várbéli imaháza volt.

**Nem, az aktatáskában nincs
sem tampon, sem seduxen,
sem a gyerekek uzsonnája
– azok a szatyorban vannak.**

Jackie Fleming karikatúrája